



mulier instituut

Monitor sportief wedstrijdgedrag 2022

Registratie sportief en onsportief wedstrijdgedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp

Eva Heijnen

Nathan Geurink

Agnes Elling

Monitor sportief wedstrijdgedrag 2022

Registratie sportief en onsportief wedstrijdgedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Eva Heijnen
Nathan Geurink
Agnes Elling

© Mulier Instituut
Utrecht, maart 2023

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T [@mulierinstituut](https://twitter.com/mulierinstituut)

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	De SportklimaatApp	5
1.2	Veldwerkonderzoek	7
1.3	Datastructuur	9
2.	Gedrag tijdens de wedstrijd	10
2.1	Wedstrijdachtergronden	10
2.2	Positief en negatief wedstrijdgedrag	11
2.3	Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen	15
2.4	Sportiviteit over de hele wedstrijd	19
2.5	Gedrag supporters en begeleiding	22
2.6	Gedrag tegen en van scheidsrechters	26
2.7	Wedstrijdspanning	29
2.8	Wedstrijdgedrag in coronatijd	32
3.	Conclusie	35
3.1	Drie conclusies	35
3.2	Tot slot: hoe nu verder?	35
	Literatuurlijst	37
	Bijlage 1 - Kenmerken geobserveerde wedstrijden	38

1. Inleiding

In 2022 hebben we voor het zesde jaar met de SportklimaatApp onderzoek gedaan naar het sportief wedstrijd klimaat in de Nederlandse teamsport. Het sportief wedstrijd klimaat brengen we in kaart door te kijken naar de gedragingen van spelers in een wedstrijdsituatie. Er is beleid ter bevordering van een veilig sportklimaat en een positieve sportcultuur, dat bedoeld is om negatieve en excessieve gedragingen op de Nederlandse sportvelden terug te dringen. Door wedstrijdgedrag te monitoren brengen we de ontwikkeling hiervan in kaart.

In 2020 en 2021 was het vanwege de coronamaatregelen niet mogelijk de veldwerkperiode in het voorjaar uit te voeren. In 2022 ging zowel de veldwerkperiode in het voorjaar als die in het najaar door. Begin 2022 was het nog onduidelijk of corona weer zou oplaaien. Omdat in de voorgaande jaren niet in het voorjaar geobserveerd kon worden, namen we extra observanten aan om voldoende wedstrijden in het voorjaar van 2022 te observeren.

In het eerste weekend van april zijn 21 veldwerkers gestart met observaties. In de voorjaarsperiode werden geen coronamaatregelen ingevoerd, waardoor de observanten uiteindelijk 259 wedstrijden konden observeren. Voor de najaarsperiode hebben we besloten maximaal twaalf observanten aan te nemen, omdat er nog maximaal 141 wedstrijden nodig waren om op een totaal van 400 wedstrijden te komen. We hebben eerst aan de observanten uit de voorjaarsperiode gevraagd wie er ook in de najaarsperiode wilden observeren en daaruit kwamen genoeg aanmeldingen.

In 2022 hebben we in totaal gegevens van 402 wedstrijden verzameld, wat neerkomt op iets meer dan 49.000 geregistreerde wedstrijdgedragingen.

In 2018 brachten we de eerste Monitor Sportief Wedstrijdgedrag uit (Romijn et al., 2018). Daarin stond excessief gedrag centraal en is voor het eerst de opbouw van wedstrijdspanning gedurende een wedstrijd beschreven. Een belangrijke conclusie van het onderzoek was dat bij de geobserveerde wedstrijden (zeer) sportief gedrag de norm is, vooral bij vrouwen en kinderen. Eén op de tien gedragingen was negatief (8%) of excessief (2%). Hoewel excessieve gedragingen veel minder voorkomen dan positieve, viel bij 41 procent van de wedstrijden minimaal één excessieve gedraging te noteren. Tegelijkertijd maakt de aanwezigheid van een excessieve gedraging niet een hele wedstrijd onsportief: observanten beoordeelden slechts 4 procent van de wedstrijden als onsportief.

De tweede Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (Heijnen et al., 2020) brachten we begin 2020 uit. In lijn met de trend dat Nederlanders minder wangedrag op sportvelden ervaren, vonden we aanwijzingen dat tussen 2017 en 2019 meer wedstrijden van teamsporten sportief verliepen. Voetbal bleek hierop een uitzondering: daar observeerden we minder sportief verlopen wedstrijden in 2018 en 2019. In de tweede Monitor Sportief Wedstrijdgedrag vond een verdere verdieping plaats op de wedstrijd dynamieken bij voetbal- en hockeywedstrijden. Uit deze verdieping kwam naar voren dat negatief en excessief wedstrijdgedrag vaker voorkomt bij voetbal dan bij hockey.

Naast de tweede Monitor Sportief Wedstrijdgedrag brachten we in 2020 een factsheet (Stevens et al., 2020) uit over het wedstrijdgedrag van spelers, trainers, scheidsrechters en supporters bij amateurwedstrijden. We pasten de methode van Qualitative Comparative Analysis (QCA) toe op 63 hockey- en voetbalwedstrijden die in het seizoen 2019-2020 zijn geobserveerd met de SportklimaatApp.

Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de manier van fluiten van de scheidsrechter en coaching van de trainers en begeleiders van grote invloed is op de mate van sportiviteit van het wedstrijdgedrag van amateurvoetballers en -hockeys. Wanneer scheidsrechters de dynamiek van het spel goed aanvoelen,

vertonen spelers tijdens amateurvoetbal- en hockeywedstrijden minder negatief wedstrijdgedrag. Verder bleek dat een negatieve vorm van coaching samenhangt met negatieve gedragingen van spelers in het veld, zoals hoofdschudden of in discussie gaan met de arbitrage. Positief gedrag van ouders langs de kant van het veld compenseert nauwelijks voor de invloed van negatief coachgedrag op het handelen van de spelers in het veld.

In februari 2021 verscheen de derde Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (Heijnen & Stevens, 2021). Hieruit bleek dat corona een effect had op het wedstrijdgedrag van sporters. Zo registreerden we in vergelijking met eerdere rapportages minder fysieke gedragingen, zoals omhelzen of een hand geven. Spelers spraken elkaar vaker aan op (negatief) wedstrijdgedrag. De wedstrijdspanning was lager dan in 2019, mede door afwezigheid van toeschouwers.

Bij de meeste teamsporten was, ten opzichte van de eerste monitor, een stijging te zien in het aantal als sportief beoordeelde wedstrijden. Bij basketbal, handbal, waterpolo en zaalvoetbal leek sprake te zijn van een trend. Wel observeerden we aanmerkelijk minder wedstrijden vanwege de coronamaatregelen. We konden de trend daarom niet met zekerheid vaststellen.

In 2021 publiceerden we in samenwerking met de Centrale Organisatie Voetbal Scheidsrechters (COVS) een factsheet over de stand van zaken bij de arbitrage anno 2020 (Stevens et al., 2021). Aan dit onderzoek deden 1.035 leden van COVS Nederland mee: 858 scheidsrechters, 36 assistent-scheidsrechters en 141 waarnemers, coaches en rapporteurs. De meeste respondenten waren actief in de lagere amateurdivisies van de seniorencompetitie. De belangrijkste bevinding uit het onderzoek was dat 24 procent van de ondervraagden aangaf iedere wedstrijd te maken te krijgen met duw- of trekbewegingen. Arbiters pleitten daarnaast voor blijvende ondersteuning van hun sociale veiligheid en meer aandacht voor medische veiligheid en racisme in de arbitragecursussen en -opleidingen.

Begin 2022 verscheen de vierde Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (Heijnen et al., 2022). Hieruit bleek dat incidenten van slaan, schoppen, bijten, uitschelden, kleineren, duwen en trekken tijdens sportwedstrijden in 2021 vaker voorkwamen dan in de jaren daarvoor. In de periode 2017-2020 vonden deze negatieve gedragingen in 32 tot 42 procent van de wedstrijden incidenteel plaats. In 2021 was dat in 51 procent van de wedstrijden. Dat jaar hebben we vanwege lockdowns alleen wedstrijden aan het begin van het seizoen geobserveerd. Ondanks dat de prijzen dan nog niet worden verdeeld, waren er meer incidenten. Toch was net als voorgaande jaren het overgrote deel van het gedrag van teamsporters tijdens wedstrijden positief (90%).

Deze rapportage bouwt voort op de eerdere monitoren en vormt een aanvulling op de cijfers die we sinds 2017 hebben verzameld.

1.1 De SportklimaatApp

In dit onderzoek hebben we gebruik gemaakt van een speciaal ontwikkelde applicatie voor de mobiele telefoon: de SportklimaatApp. In 2018, na de eerste onderzoeksperiode, bleek dat de technologie op het gebied van applicaties zich snel ontwikkelde. De app was verouderd en daardoor op een aantal nieuwere telefoons niet meer te gebruiken. Daarom hebben we toen een nieuwe applicatie gebouwd. Deze beschikt over dezelfde functies als de oude, maar heeft verbeteringen in het ontwerp en het gebruiksgemak ondergaan. Inhoudelijk hebben we in 2019 een toevoeging gedaan om beter inzicht te krijgen in het gedrag van coaches, supporters en de scheidsrechter. De nieuwe applicatie hebben we in de tweede periode van 2019 (september-oktober) voor het eerst ingezet.

Observanten op sportvelden, in sporthallen of in zwembaden werden regelmatig geconfronteerd met een slechte internetverbinding op de vereniging. Dit beïnvloedde het versturen van de geobserveerde data naar de database. Daarom hebben we in de zomer van 2021 verbeteringen in de app doorgevoerd voor een stabielere datatransmissie.

Het doel van de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag is om een zo volledig en onafhankelijk mogelijk beeld te krijgen van het brede scala aan (on)sportieve handelingen dat plaatsvindt tijdens diverse sportwedstrijden op amateurniveau. De SportklimaatApp is zo ontwikkeld dat dezelfde app gebruikt kan worden voor meerdere sporten. Op deze manier kunnen we sporten met elkaar vergelijken.

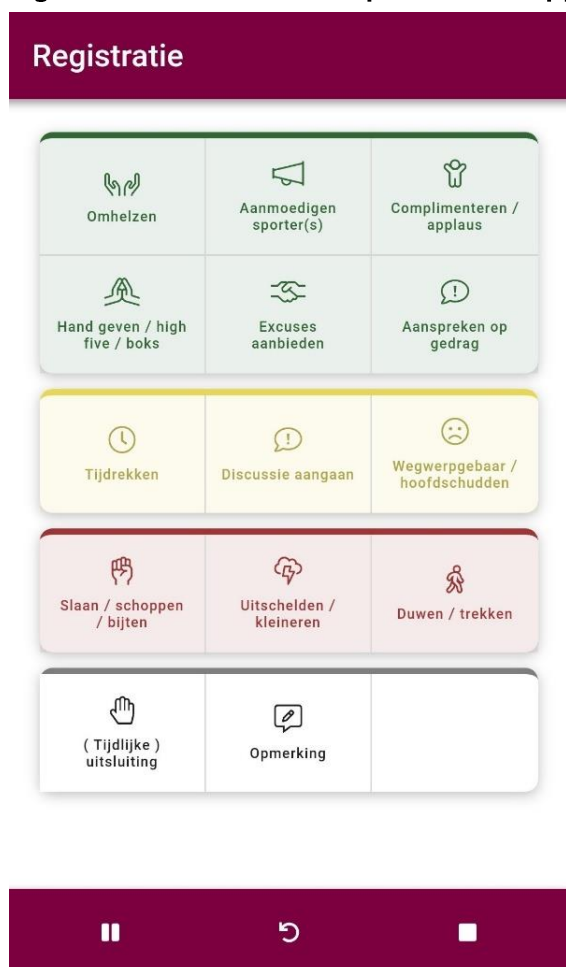
Werking van de app

Bij de start van de registratie van een wedstrijd moeten de observanten achtergrondgegevens van de wedstrijd invullen. Hierbij leggen ze de sport, de locatie en het prestatieniveau van de wedstrijd en het geslacht en de leeftijdscategorie van de sporters vast. Met deze gegevens is het mogelijk gedragingen naar achtergrondkenmerken uit te splitsen en zo meer zicht te krijgen op de gedragingen van verschillende subgroepen.

Figuur 1.1 is een afbeelding van het belangrijkste scherm van de app. Dit scherm dient om de gedragingen tijdens een wedstrijd te registreren. De gedragingen hebben drie kleurcategorieën:

- **groen:** (zeer) positieve gedragingen;
- **geel:** negatieve gedragingen;
- **rood:** excessieve gedragingen.

Figuur 1.1 Hoofdscherm SportklimaatApp in 2022



Met deze gedragingen monitoren we het gedrag van de spelers. Hierbij maken we onderscheid in het thuis- en het uitteam. Bij het intoetsen van de gedraging verschijnt een *pop-up* waarin de observant kan aangeven of het om het thuis- of het uitteam gaat.

Het gedrag dat een observant tijdens de wedstrijd via het hoofdscherm registreert, heeft alleen betrekking op het gedrag van de sporters in het veld of op de bank. Gedrag van toeschouwers, begeleiders en arbitrage registreren ze hier niet. Om hier wel iets over te kunnen zeggen volgt in de pauze en aan het eind van de wedstrijd een extra registratie. In de pauzeregistratie krijgt de observant de vraag het gedrag van de toeschouwers, begeleiders en arbitrage te beoordelen. In de na-registratie kunnen observanten aangeven welk team heeft gewonnen, hoe het algemene gedrag van de begeleiding en de arbitrage was en hoe de sporters zich gedroegen tegenover de arbitrage. Daarbij staat ook een veld voor opmerkingen, waarin ze extra informatie kunnen geven. Aan het einde vragen we of de observant de sport zelf beoefent.

De pauzeregistratie is een functie die we in 2019 hebben toegevoegd aan de applicatie. In de monitor van 2018 was het lastig te bepalen of externe factoren, zoals het gedrag van supporters of de scheidsrechter, de wedstrijdspanning beïnvloedden of dat die relatie andersom was. De metingen van die externe factoren vonden namelijk alleen aan het einde van de registratie plaats. Door de pauzeregistratie toe te voegen aan de applicatie is het mogelijk om meer inzicht te krijgen in het samenspel tussen de wedstrijdspanning en het gedrag van de sporters.

1.2 Veldwerkonderzoek

In verband met de coronamaatregelen in 2020 en 2021 hebben we op voorhand gekozen voor een langere veldwerkperiode (twaalf weken) in het voorjaar van 2022. Uiteindelijk bleek dit niet nodig, want er kwamen geen coronamaatregelen meer. We hebben in deze periode 259 bruikbare wedstrijden in negen sporten geobserveerd. In het najaar van 2022 hebben we 143 bruikbare wedstrijden geobserveerd in acht sporten (in het najaar hebben we geen enkele rugbywedstrijd geobserveerd).

De observanten waren studenten met affiniteit met sport en bewegen. Voorafgaand aan de veldwerkperiode kregen alle observanten een cursus over het gebruik van de app. Daarin oefenden ze met de applicatie aan de hand van een wedstrijd op YouTube. Zo konden wij bepalen hoe bekwaam ze waren in het gebruik van de app en of iedereen dezelfde gedragingen observeerde en registreerde. De cursus vergroot de betrouwbaarheid van de meting en data. Bij de selectie van observanten hebben we rekening gehouden met spreiding van woonplaats over Nederland. Verspreid over alle jaren hebben we op 169 verschillende plaatsen (steden en dorpen) in Nederland observaties uitgevoerd.

De observanten werkten in 2022 (net als de andere jaren) onder een aantal voorwaarden:

- Ze moesten een training hebben gevolgd om te werken met de app.
- Ze moesten minimaal twaalf wedstrijden per periode registreren.
- Ze mochten geen registraties uitvoeren bij de vereniging(en) waar ze zelf lid van waren of training gaven.
- Ze moesten minstens drie verschillende sporten per periode registreren, te kiezen uit: basketbal, (beach)volleybal, handbal, hockey, korfbal, rugby, voetbal, zaalvoetbal en waterpolo.
- Ze mochten maximaal vijf wedstrijden van dezelfde sport observeren bij minimaal twee verschillende verenigingen.

- De observaties moesten betrekking hebben op minstens twee van de volgende leeftijdsgroepen: jongeren (12-18 jaar), senioren (18-35 jaar) en veteranen (35 jaar en ouder).¹

Uit eerdere metingen bleek dat er weinig verschil in gedrag bestaat en weinig onsportief gedrag voorkomt in de doelgroep kinderen van 8-12 jaar. Daarom hebben we na de onderzoeksperiode van 2017-2018 besloten deze doelgroep voortaan buiten beschouwing te laten. Door de focus op jongeren, senioren en veteranen kunnen we meer inzicht krijgen in de wedstrijdspanning. In 2017 en 2018 hebben we 227 wedstrijden van kinderen geobserveerd. We hebben besloten deze niet mee te nemen in de resultaten van deze monitor. De resultaten in deze monitor gaan over 1.623 wedstrijden. Hierdoor verschillen de percentages van eerdere monitoren, waarin we kinderen wel meenamen.

In 2019 moesten de observanten minimaal drie wedstrijden van voetbal en/of hockey bekijken, omdat toen een verdieping op die sporten plaatsvond. Deze voorwaarde hebben we losgelaten in 2020. In 2021 en 2022 hebben we geen nieuwe voorwaarden toegevoegd. Mogelijk kijken we volgend jaar wel naar bepaalde voorwaarden, omdat we in 2022 relatief weinig rugbywedstrijden hebben geobserveerd.

Dat de observanten in bepaalde mate zelf mogen kiezen welke sporten ze observeren als ze maar voldoen aan de voorwaarden, heeft consequenties voor de samenstelling van de 402 wedstrijden. De samenstelling van de wedstrijden in een jaar kan mogelijk deels verklaren waarom er dat jaar sportiever of juist negatiever wedstrijdgedrag heeft plaatsgevonden. Als het mannenvoetbal senioren in de observaties de overhand heeft, kan dat zorgen voor een negatiever algemeen beeld.

Meer informatie over de interpretatie van de uitkomsten en de verdeling van geslacht en leeftijd binnen een bepaalde sport over de tijd presenteren we in bijlage 1 (tabel B1.2, B1.3 en B1.4). In tabel 1.1 staat een overzicht van de twaalf veldwerkperiodes. In totaal hebben we met 86 verschillende observanten gewerkt die minimaal één periode veldwerk hebben verricht. Het merendeel heeft meerdere periodes veldwerk verricht. Dit zorgt voor continuïteit in de observaties en de mogelijkheid om met deze observanten hun veldwerk te evalueren.

¹ In de rapportages voor 2020 duiden we de leeftijdsgroep 18 tot 35 jaar aan als volwassenen en de leeftijdsgroep 35 jaar en ouder als senioren. We hebben besloten om deze categorieën te stroomlijnen met de categorisering van de SportklimaatApp. Dit betekent dat we in deze rapportage de leeftijdscategorie 18 tot 35 jaar aanduiden als senioren en de leeftijdsgroep 35 jaar en ouder als veteranen.

Tabel 1.1 Overzicht veldwerkperiodes in de periode 2017–2022

Periode ¹	Startdatum periode	Einddatum periode	Aantal observanten ²	Totaal aantal wedstrijden ³
1	22 april 2017	28 mei 2017	21	227
2	7 oktober 2017	12 november 2017	21	235
3	17 maart 2018	22 april 2018	20	246
4	15 september 2018	14 oktober 2018	15	174
5	6 april 2019	19 mei 2019	9	111 ⁴
6	14 september 2019	13 oktober 2019	10	137
7	4 april 2020	17 mei 2020	0	0
8	12 september 2020	10 oktober 2020	26	103
9	3 april 2021	23 mei 2021	0	0
10	11 september 2021	13 november 2021	23	215
11	1 april 2022	19 juni 2022	21	259
12	17 september 2022	6 november 2022	11	143
Totaal			86	1.850

¹ Vanwege de coronamaatregelen zijn periode 7 en 9 zijn niet doorgegaan en is periode 8 ingekort.

² Observanten hebben vaak meerdere periodes wedstrijden geobserveerd. Het totale aantal (unieke) observanten (86) is dus geen optelling van het aantal observanten per veldwerkperiode.

³ In totaal hebben we meer wedstrijden geregistreerd dan we hier weergeven. Sommige wedstrijden voldeden niet aan de minimale eisen en hebben we daarom niet opgenomen in de uiteindelijke analyse. De 1.850 wedstrijden zijn inclusief 227 wedstrijden van kinderen.

⁴ Bij het herzien van de data uit 2019 bleek dat we één wedstrijd onterecht hadden verwijderd uit de steekproef. Deze voldeed bij nader inzien wel aan de criteria van meer dan twintig geobserveerde gedragingen. Het aantal bruikbare geobserveerde wedstrijden in periode 5 komt daarmee op 111.

1.3 Datastructuur

Met de data in dit onderzoek kunnen we verschillende analyses uitvoeren. Uit de observaties verkrijgen we twee datasets:

- wedstrijden in rijen: deze data geven een overzicht van de gedragingen in een wedstrijd met daarbij verschillende wedstrijdkenmerken en -achtergronden en contextfactoren (zoals gedrag van supporters, begeleiding en scheidsrechter);
- gedragingen in rijen: deze data geven een chronologische weergave van de gedragingen gedurende de wedstrijd, met een koppeling tussen het moment van registratie en zichtbaar gedrag op dat specifieke moment in de wedstrijd.

Op basis van deze twee datasets geven we in het vervolg van de rapportage inzicht in de gedragingen tijdens de geobserveerde wedstrijden. Dit doen we in de vorm van beschrijvende data in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 trekken we conclusies en geven we aanknopingspunten voor toekomstige dataverzameling met de SportklimaatApp.

2. Gedrag tijdens de wedstrijd

In dit hoofdstuk gaan we gedetailleerder in op de uitkomsten van de registraties via de SportklimaatApp. We presenteren de totalen van de verschillende tellingen en maken relevante uitsplitsingen naar geslacht, leeftijd en type sport (paragraaf 2.1). Daarnaast laten we een gemiddeld wedstrijdverloop op basis van sportieve en onsportieve gedragingen zien per observatiejaar en type sport (paragraaf 2.2 t/m 2.4). In paragraaf 2.5 kijken we naar de sportiviteit over de hele wedstrijd, uitgesplitst naar observatiejaar en type sport.

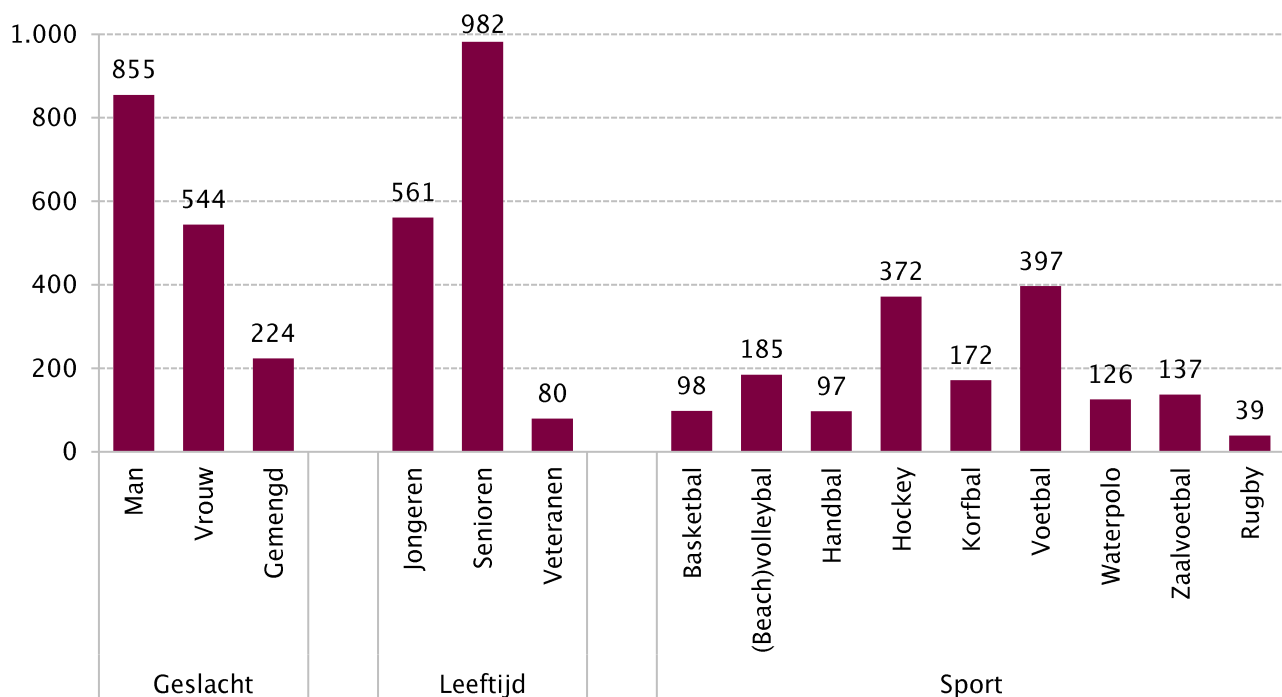
In paragraaf 2.6 lichten we de invloed van supporters en begeleiding toe en in paragraaf 2.7 de invloed van de scheidsrechters en ongewenst gedrag richting de scheidsrechter. Paragraaf 2.8 gaat over de ontwikkeling van de wedstrijdspanning in teamsporten. We sluiten het hoofdstuk af met paragraaf 2.9, waarin we de wedstrijdspanning en de hoeveelheid fysieke gedragingen in het ‘post-coronajaar’ 2022 (het jaar waarin geen coronamaatregelen meer golden tijdens de observaties) en ‘coronajaren’ 2020 en 2021 met ‘pre-coronajaren’ 2017, 2018 en 2019.

2.1 Wedstrijdachtergronden

In de analyse hebben we 1.623 wedstrijden meegenomen van negen verschillende sporten (basketbal, (beach)volleybal, handbal, hockey, korfbal, rugby, voetbal, zaalvoetbal en waterpolo). Ongeveer de helft van de wedstrijden was van uitsluitend mannen of jongens (figuur 2.1); de andere helft bestond uit gemengde teams of uitsluitend vrouwen. Zes op de tien wedstrijden waren van senioren (ca. 18-35 jaar). Een klein deel van de metingen betrof veteranen (35 jaar en ouder) en jongeren (12-18 jaar). Vanaf 2019 hebben we geen wedstrijden van jonge kinderen (<12 jaar) meer geobserveerd.

In de afgelopen jaren hebben we de meeste wedstrijden van voetbal (397) en hockey (372) geobserveerd. Bij rugby hebben we de minste wedstrijden geobserveerd. In tabel B1.1 in de bijlage staat een overzicht van het aantal geobserveerde wedstrijden per sport per jaar.

Figuur 2.1 Geanalyseerde wedstrijden naar achtergrond in de periode 2017–2022 (in absolute aantallen, n=1.623)



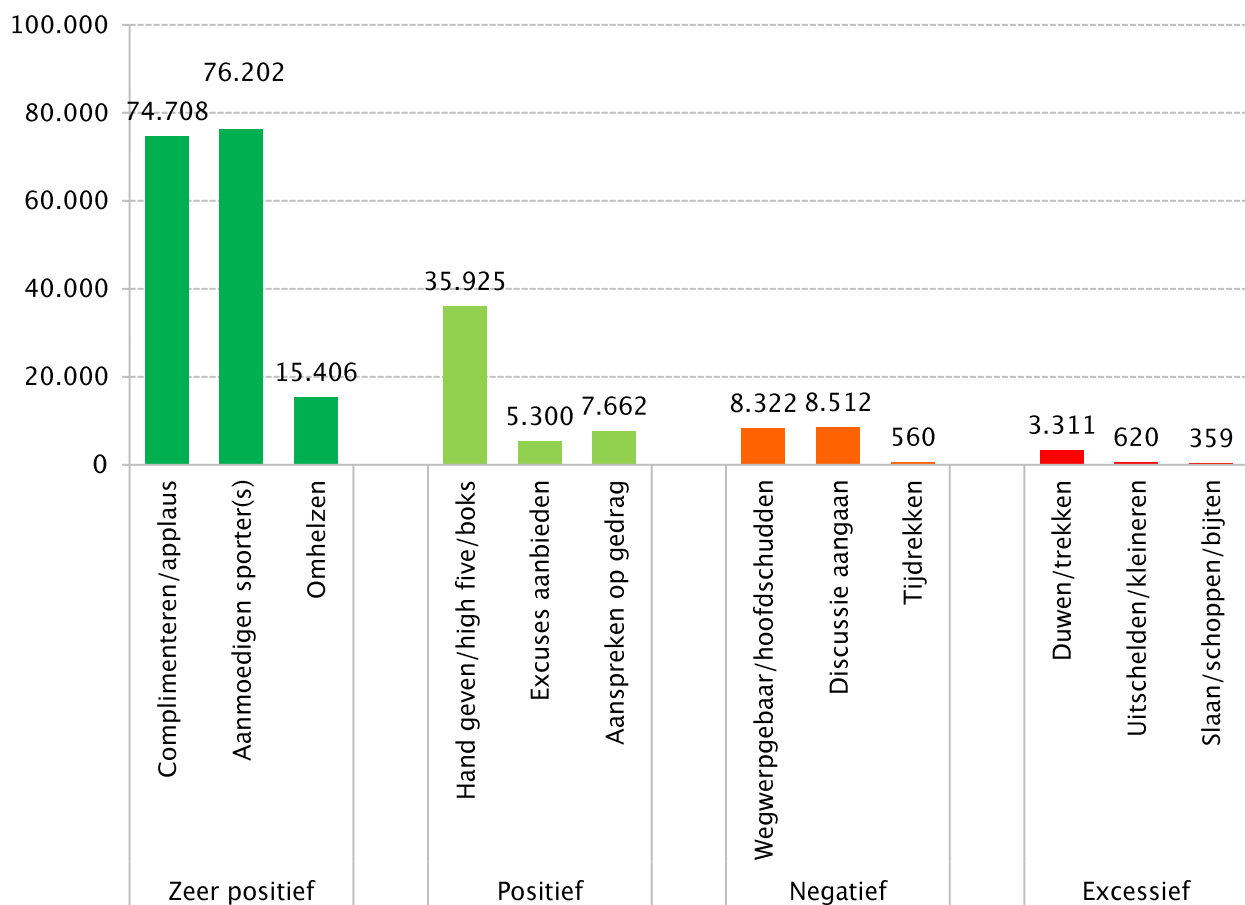
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

NB: Onder gemengde wedstrijden vallen ook jeugdwedstrijden waarbij jongens en meisjes gemengd spelen in andere sporten dan korfbal.

2.2 Positief en negatief wedstrijdgedrag

In de 1.623 geanalyseerde wedstrijden hebben we in totaal 236.887 gedragingen van sportief of onsportief wedstrijdgedrag geregistreerd. Deze gedragingen waren in meerderheid zeer positief (70%) tot positief (21%) van aard (figuur 2.2). In 7 procent van de gevallen gaat het om negatieve gedragingen (met name discussie aangaan en wegwerpgebaren). 2 procent van alle gedragingen is excessief, waarbij duwen en trekken het meest voorkomt.

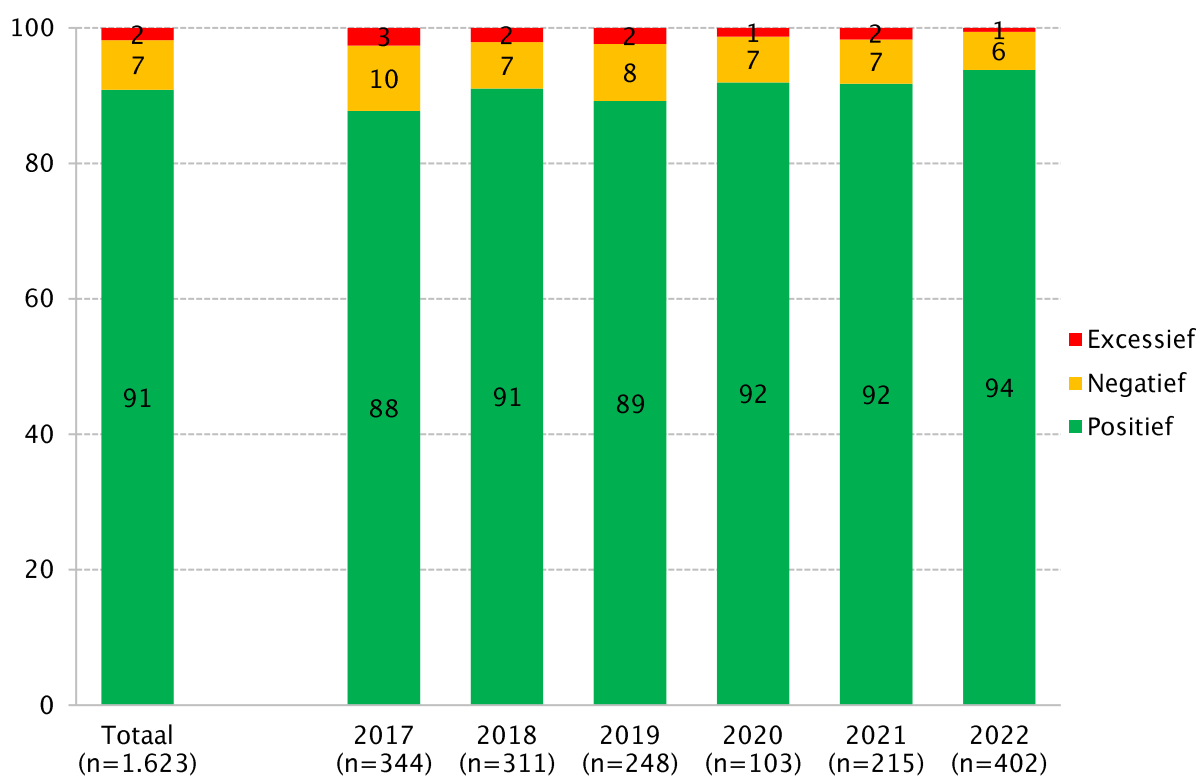
Figuur 2.2 Verdeling geregistreerde gedragingen bij negen teamsporten, naar aard van de gedraging, in de periode 2017–2022 (in absolute aantallen, n=236.887)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

91 procent van alle gedragingen geregistreerd tussen 2017 en 2022 is positief (figuur 2.3). Het aantal positieve gedragingen is ten opzichte van 2017 iets toegenomen: van 88 procent in 2017 naar 94 procent in 2022.

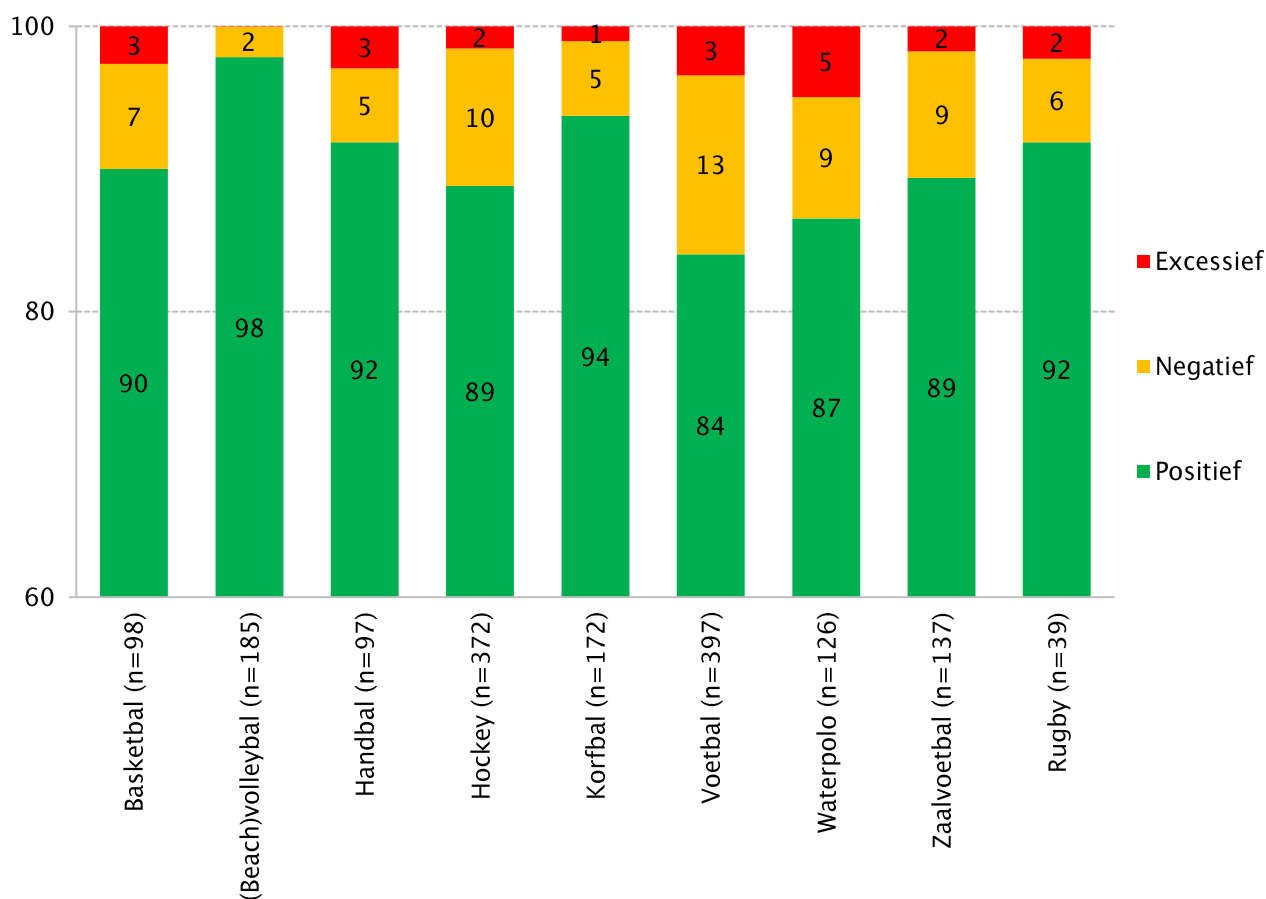
Figuur 2.3 Gedragingen naar aard, totaal en per jaar, 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Alle onderscheiden groepen laten een meerderheid aan positieve gedragingen zien (figuur 2.4 en 2.5). Toch is verschil te zien in de mate waarin negatieve en excessieve gedragingen voorkomen bij verschillende groepen. Met name voetbal, hockey en waterpolo hebben meer negatieve en excessieve wedstrijdgedragingen dan de andere sporten. (Beach)volleybal heeft de meeste positieve gedragingen.

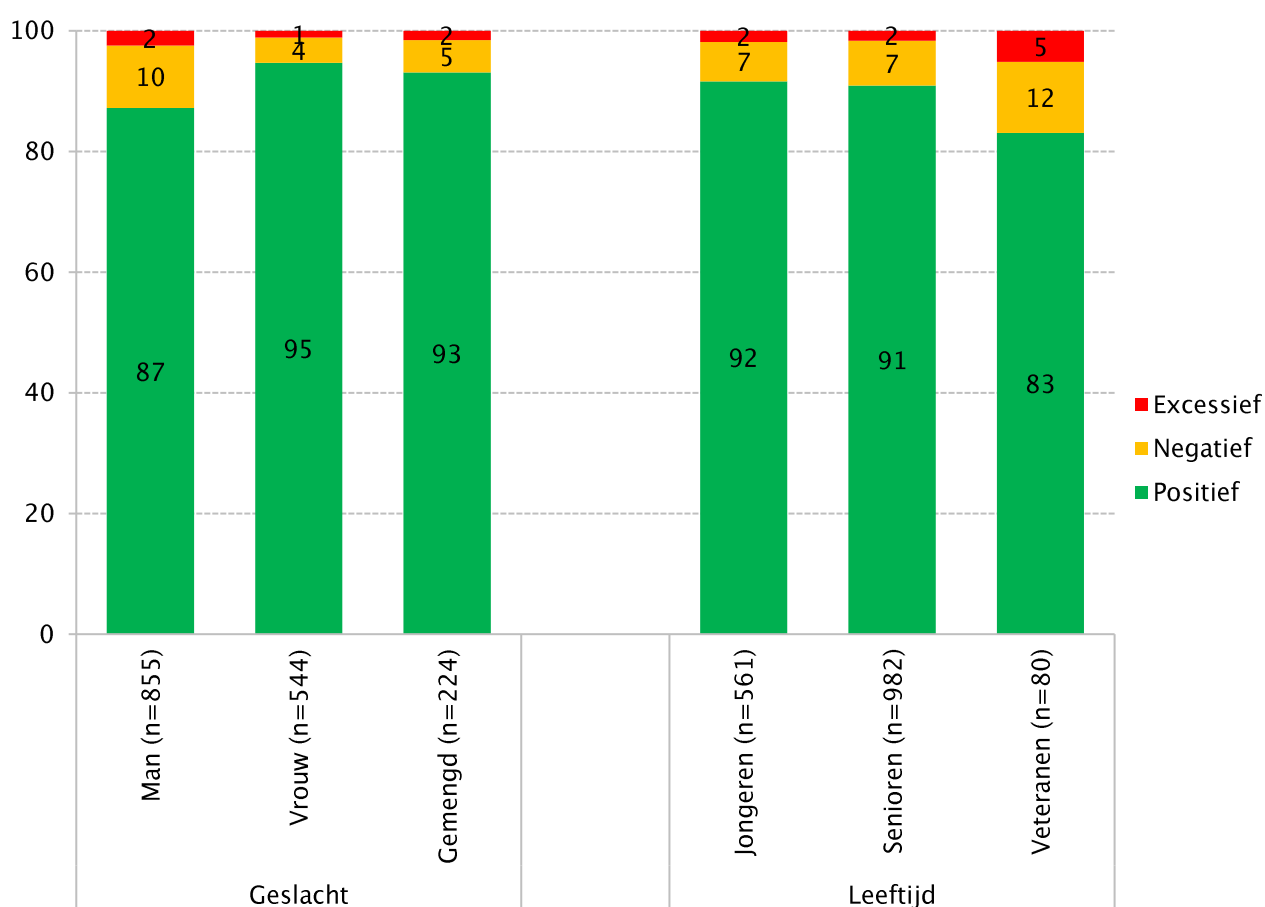
Figuur 2.4 Gedragingen naar aard, per sport in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

In wedstrijden van mannen komt vaker negatief en excessief gedrag voor dan bij de andere groepen (figuur 2.5). Naarmate sporters ouder worden, neemt het aantal negatieve en excessieve gedragingen toe. Meer dan de helft van de veteranenwedstrijden hebben we overigens geobserveerd bij hockey en voetbal, en een derde bij volleybal en waterpolo.

Figuur 2.5 Gedragingen naar aard, per achtergrond in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

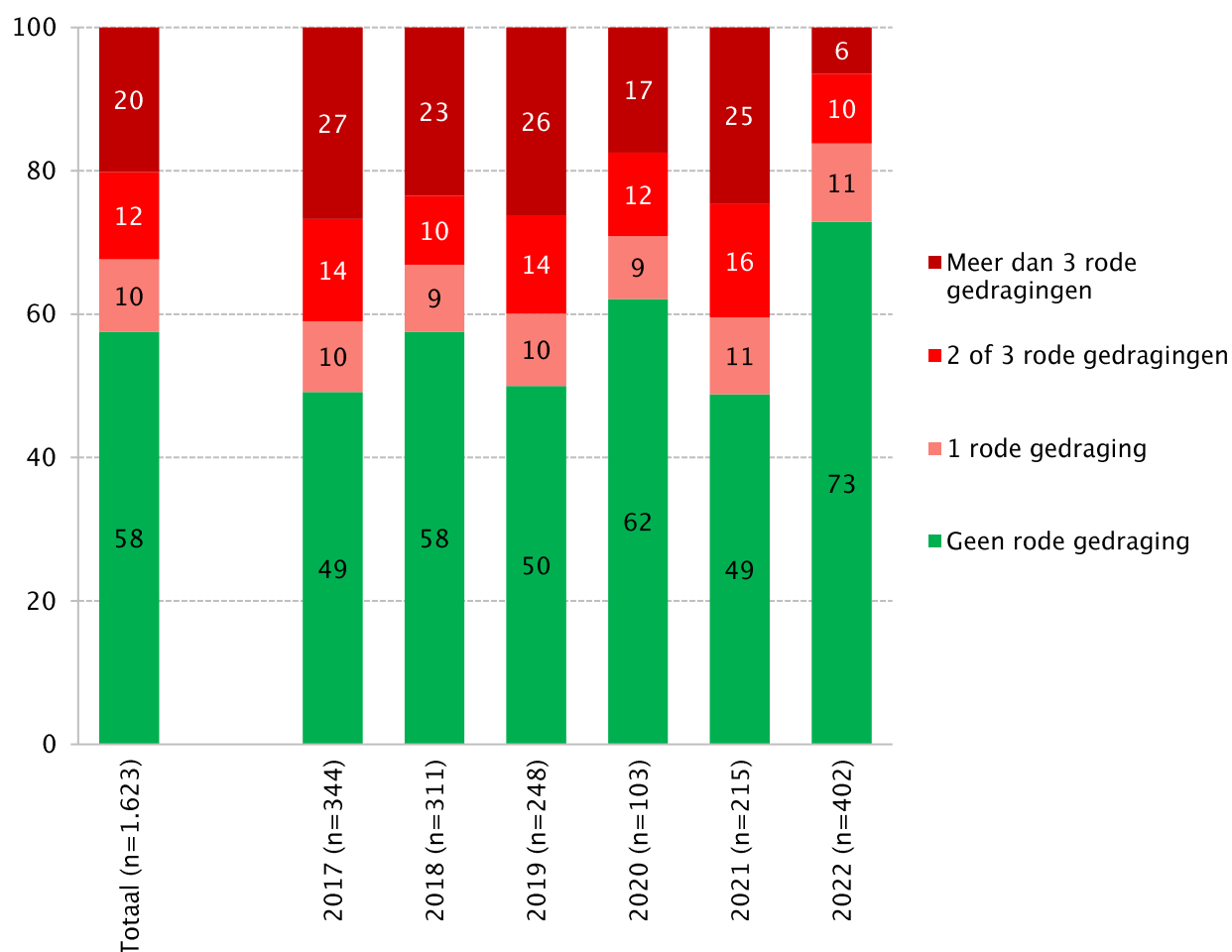
2.3 Wedstrijden met rode (excessieve) gedragingen

Waar veel mensen oranje gedragingen, zoals hoofdschudden en tijdrekken, nog beschouwen als ‘acceptabel’ of ‘horend bij de sport’, is er brede consensus over de onaanvaardbaarheid van rode gedragingen (fysiek en verbaal geweld). Tegelijkertijd is niet iedere wedstrijd meteen een onsportieve of onaangename wedstrijd wanneer een rode gedraging plaatsvindt. Groene gedragingen kunnen een tegenwicht bieden aan een incidenteel ‘rood’ moment.

In figuur 2.6 maken we een verdeling tussen wedstrijden waarin één rode gedraging voorkwam, wedstrijden met twee of drie geregistreerde rode gedragingen en wedstrijden met meer dan drie excessieve gedragingen. De eerste categorie betreft incidenten, de tweede beschrijft wedstrijden waar een opeenvolging van rood gedrag gesust lijkt en de laatste categorie zijn wedstrijden die beperkt gesust lijken na een eerste rode gedraging.

In 2022 relatief zijn er weinig wedstrijden met minimaal één rode gedraging (27%) in vergelijking met andere jaren (figuur 2.6). In 2017, 2019 en 2021 waren er de meeste wedstrijden met minimaal één rode gedraging (50% en 51%).

Figuur 2.6 Aantal rode gedragingen per wedstrijd, naar jaar¹, in de periode 2017–2022 (in procenten)

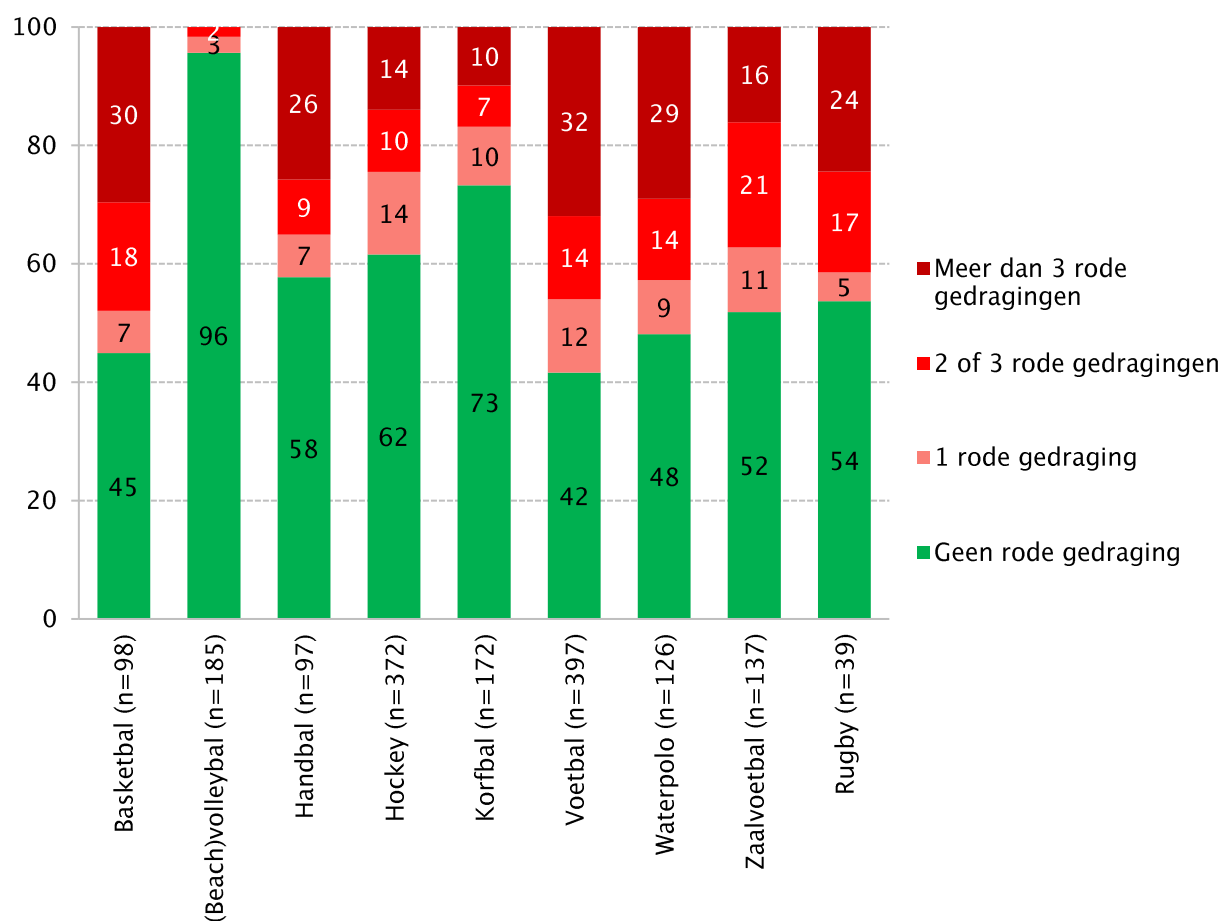


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

¹ In de observatieperiodes van 2020 en 2021 gaat het alleen om een meting aan het begin van het seizoen.

In 689 van de 1.623 wedstrijden (42%) was sprake van minimaal één rode gedraging (figuur 2.7). In voetbalwedstrijden registreerden we van alle sporten het vaakst één of meer rode gedragingen (62%). Ook bij basketbal en waterpolo registreerden we in meer dan de helft van de wedstrijden één of meer rode gedragingen. Bij (beach)volleybal registreerden we de minste wedstrijden met rode gedragingen, want in 96 procent van alle geregistreerde wedstrijden registreerden we geen enkele rode gedraging. Ook bij korfbal komen wedstrijden met rode gedragingen relatief weinig voor: in drie kwart van de korfbalwedstrijden registreerden we geen enkele rode gedraging.

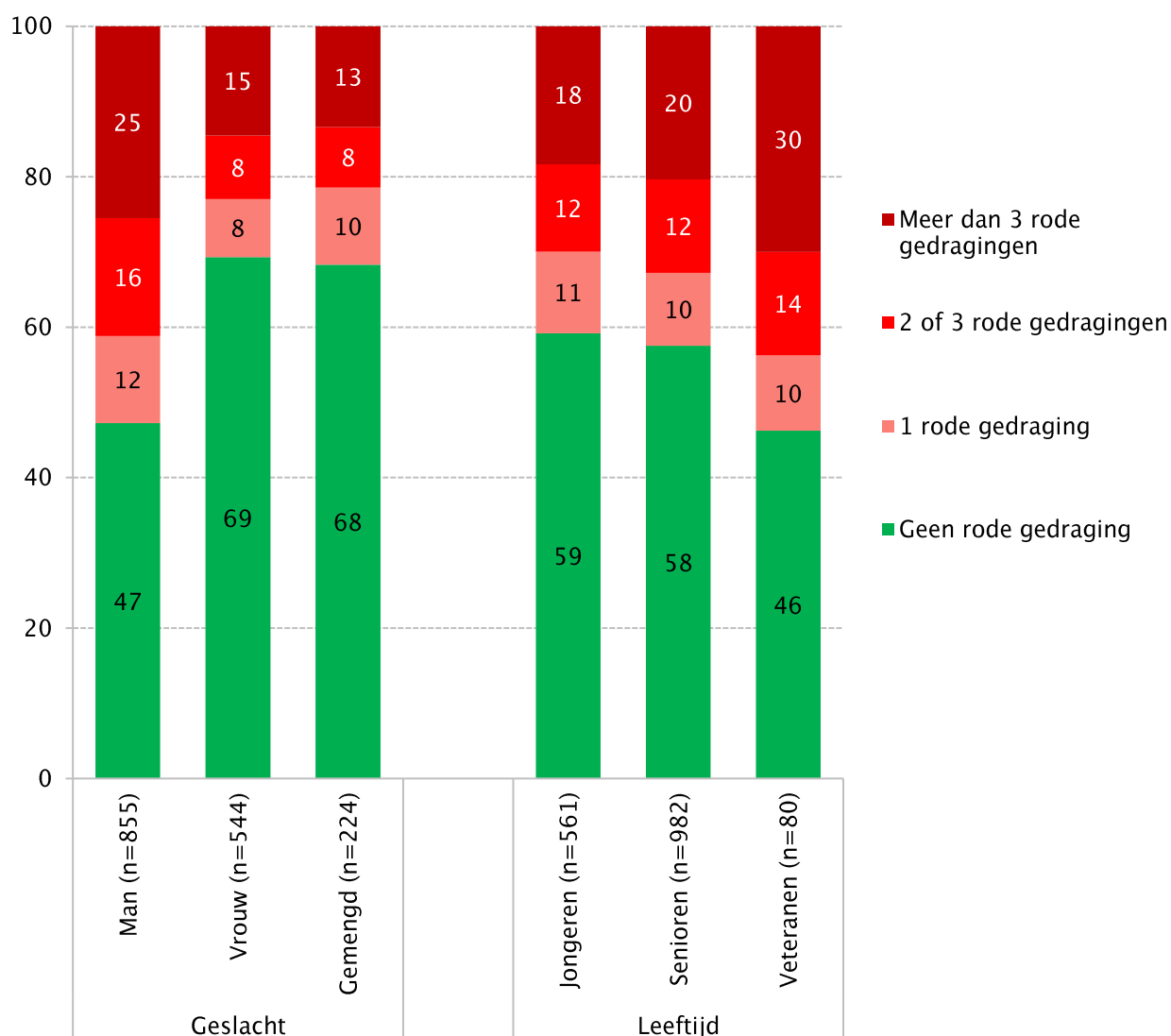
Figuur 2.7 Aantal rode (excessieve) gedragingen per wedstrijd in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).

In wedstrijden van mannen registreerden we vaker één of meer rode gedragingen dan bij wedstrijden van vrouwen of gemengde teams: iets meer dan de helft van de wedstrijden bij de mannen tegenover iets meer dan één op de drie bij vrouwen (figuur 2.8). Dit geldt ook voor de veteranen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. Onder de veteranen is het aandeel wedstrijden met één incident en ‘gesuste’ wedstrijden beperkt (resp. 10% en 14%) ten opzichte van het aandeel wedstrijden met meer dan drie rode gedragingen (30%).

Figuur 2.8 Aantal rode (excessieve) gedragingen per wedstrijd in de periode 2017–2022 (in procenten)



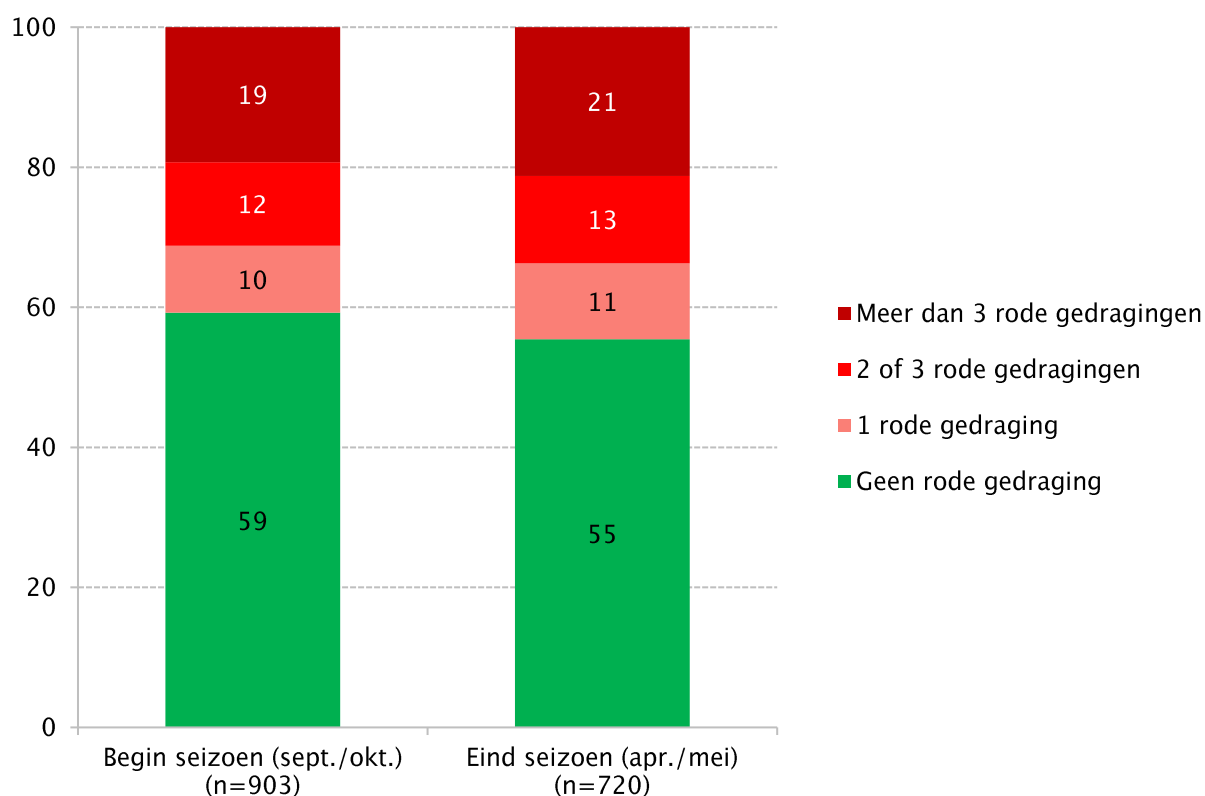
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Alle gevolgde teamsporten werken seizoenen af die starten in het najaar en eindigen in het voorjaar. Ze volgen daarmee de schooljaren. De veldwerkperiodes zijn afgestemd op deze indeling en bieden de mogelijkheid om te vergelijken of meer rode gedragingen plaatsvinden aan het begin van het seizoen of juist aan het einde.

Uit deze analyse blijkt dat het aandeel wedstrijden met één of meer rode gedragingen toeneemt naarmate het seizoen op zijn einde loopt (figuur 2.9). In het begin van het seizoen is dit bij 38 procent van de wedstrijden het geval; aan het eind van het seizoen gaat het gemiddeld om 42 procent van de wedstrijden.

In 2021 lag het percentage wedstrijden met minimaal één rode gedraging in het begin van het seizoen beduidend hoger dan in de voorgaande jaren: in de periode 2017-2020 varieerde dit tussen de 32 en 42 procent, terwijl het in 2021 om 51 procent van de wedstrijden ging. In 2022 was er een klein verschil tussen het begin en einde van het seizoen: in het begin van het seizoen had 25 procent van de wedstrijden minimaal één rode gedraging en aan het eind van het seizoen 28 procent van de wedstrijden.

Figuur 2.9 Aantal rode gedragingen per wedstrijd, naar periode¹ in het seizoen, in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

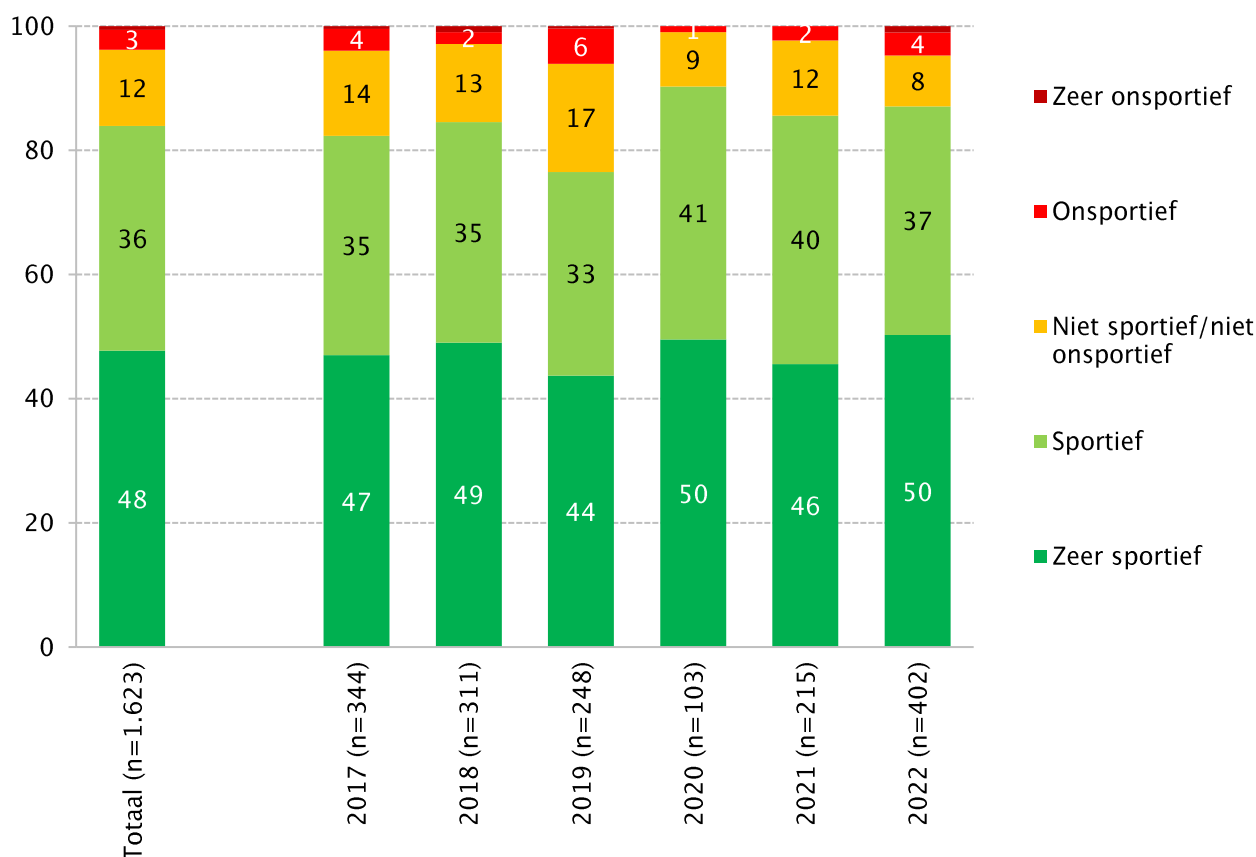
¹ In de observatieperiodes van 2020 en 2021 gaat het alleen om een meting aan het begin van het seizoen.

2.4 Sportiviteit over de hele wedstrijd

Dat niet iedere wedstrijd met één of meer rode gedragingen gelijkstaat aan een (zeer) onsportieve sportervaring, blijkt uit de beoordelingen van de observanten. We vroegen ze aan het eind van de wedstrijd het algemene karakter van de wedstrijd te beoordelen. Hoewel 9 procent van alle gedragingen negatief of excessief is (paragraaf 2.2) en 19 procent van de sportwedstrijden te maken heeft met drie of meer rode gedragingen (paragraaf 2.3), ervaren de observanten slechts 4 procent van de wedstrijden als (zeer) onsportief (figuur 2.10).

In 2022 hebben we relatief weinig wedstrijden met rode gedragingen geobserveerd, maar de algehele wedstrijd sportiviteit (beoordeeld door de observanten) is niet opvallend veel hoger dan andere jaren. Over de jaren heen is wel een lichte stijging te zien in het aandeel als (zeer) sportief beoordeelde wedstrijden. In 2022 is 87 procent van de wedstrijden positief beoordeeld door de observanten, in 2019 77 procent (laagste van alle jaren) en in 2017 82 procent.

Figuur 2.10 Beoordeelde mate van sportiviteit over de hele wedstrijd, per jaar, in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

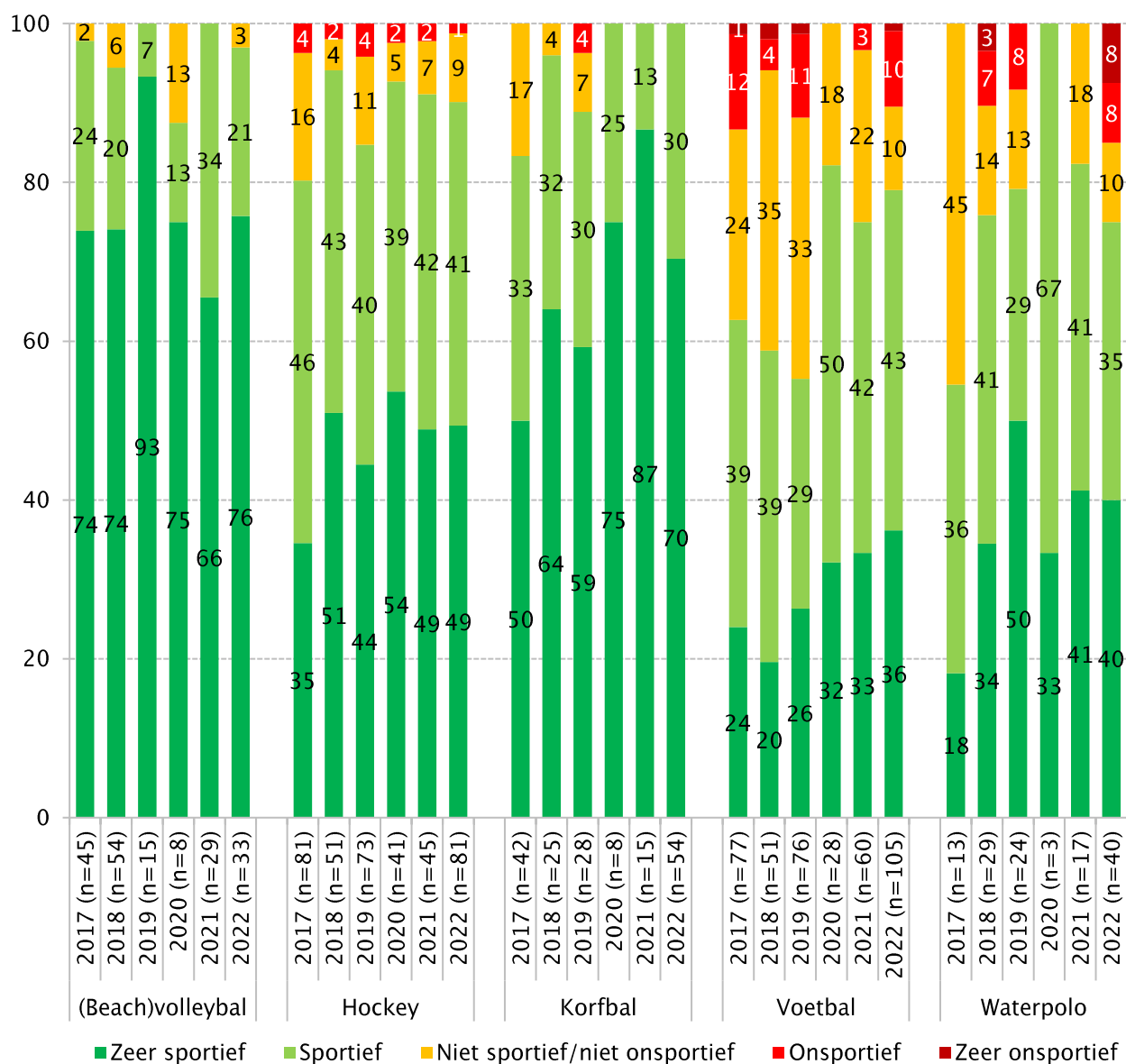
¹ In de observatieperiodes van 2020 en 2021 gaat het alleen om een meting aan het begin van het seizoen.

Uit eerder onderzoek (Romijn et al., 2018) blijkt dat de wedstrijdssportiviteit gemiddeld genomen verschilt per sport. In figuur 2.11 is de beoordeelde mate van sportiviteit voor (beach)volleybal, hockey, korfbal, voetbal en waterpolo² per jaar te zien, op basis van het oordeel van observanten over de algemene sportiviteit van de wedstrijd.

In de periode 2017-2022 zijn in alle sporten meer dan de helft van de wedstrijden sportief tot zeer sportief verlopen. Het aandeel onsportieve of zeer onsportieve wedstrijden is maximaal 14 procent (waterpolo in 2022). In de meeste sporten was tussen 2017 en 2020 een stijging waarneembaar in het aandeel sportieve en zeer sportieve wedstrijden. In 2021 stagneert deze stijging bij met name hockey, voetbal en overige sporten. Ook bij (beach)volleybal en korfbal lijkt de stijgende trend niet door te zetten, want bij (beach)volleybal is het aandeel (zeer) sportieve wedstrijden iets afgenomen in 2022 en bij korfbal is het aandeel zeer sportieve wedstrijden afgenomen. In 2022 is het aandeel (zeer) onsportieve wedstrijden gestegen ten opzichte van 2021 en 2020.

² We hebben deze sporten gekozen omdat we van deze sporten over de jaren heen de meeste wedstrijden hebben geobserveerd. De overige sporten staan in bijlagetabel B1.5.

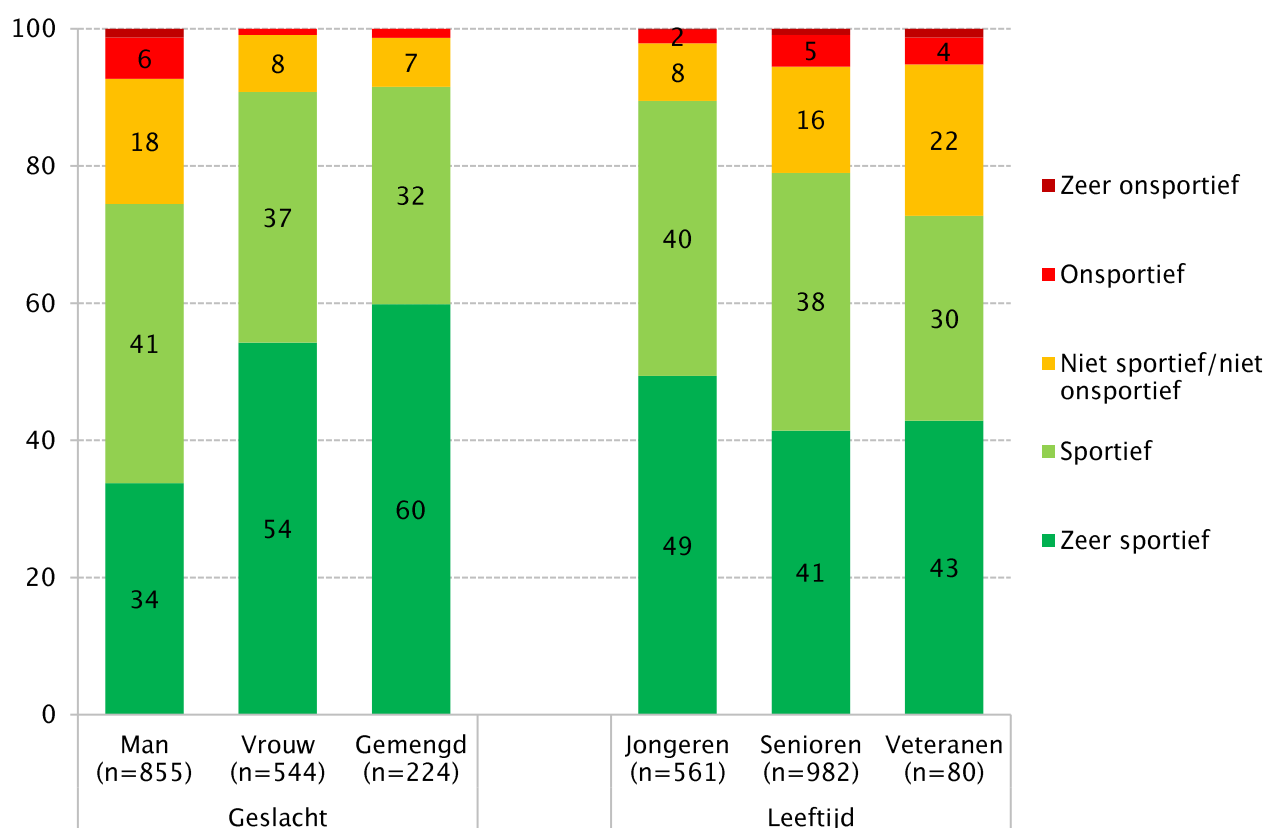
Figuur 2.11 Beoordeelde mate van sportiviteit over de hele wedstrijd, per sport, in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

‘Positieve uitschieters’ zijn wedstrijden met gemengde teams, kinderen en jongeren. In deze wedstrijdscategorieën beoordeelden de observanten zeer weinig wedstrijden als onsportief.

Figuur 2.12 Beoordeelde mate van sportiviteit over de hele wedstrijd in de periode 2017–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

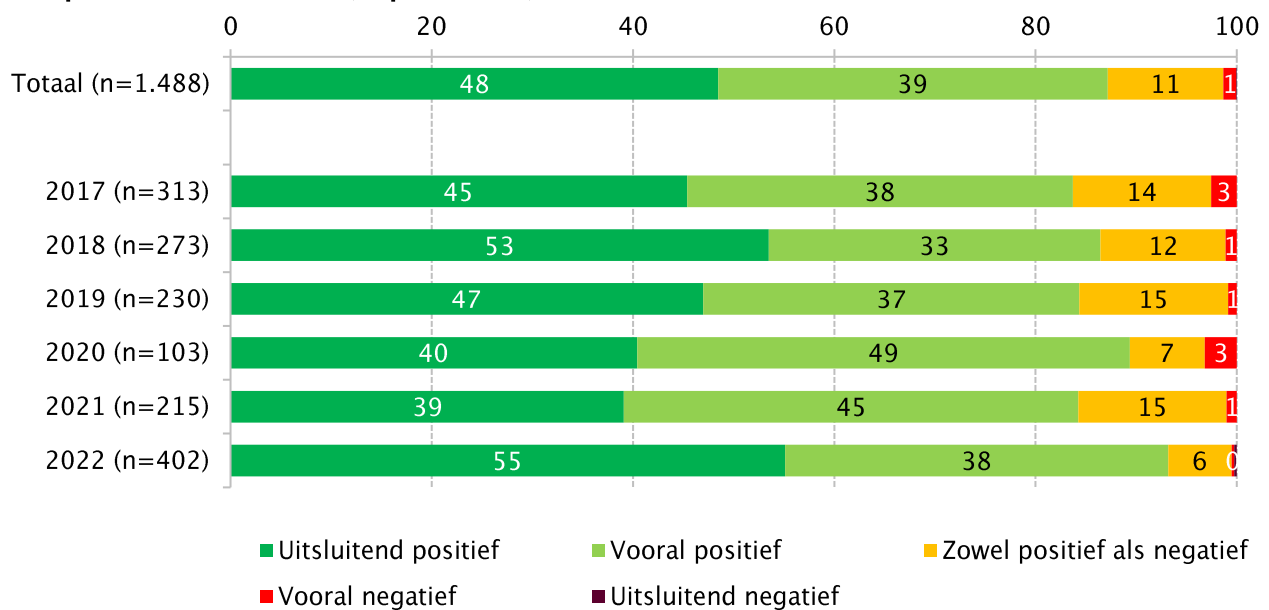
Het is wel belangrijk een kanttekening te plaatsen bij deze observaties. De samenstelling van de geobserveerde wedstrijden (geslacht en leeftijd) is namelijk van grote invloed op het verloop van de wedstrijd sportiviteit over de jaren heen. In de veldwerkperiodes verschilt bijvoorbeeld het aantal vrouwenwedstrijden dat we in een bepaalde sport hebben geobserveerd. Hoe de verdeling van geslacht en leeftijd *binnen* een bepaalde sport verschilt over de tijd presenteren we in bijlage 1 (tabel B1.1 t/m B1.4).

2.5 Gedrag supporters en begeleiding

De sportiviteit van een wedstrijd heeft niet alleen te maken met het gedrag van de spelers op het veld. Een wedstrijd is een sociaal proces waar meerdere personen, met verschillende rollen, bij betrokken zijn (Stevens et al., 2020). Uit eerdere internationale studies bleek al dat het wedstrijdgedrag van spelers wordt beïnvloed door gedragingen van supporters, begeleiders en de scheidsrechter en door het scoreverloop (Mummendey & Mummendey, 1983). Wetenschappers zijn het niet altijd met elkaar eens over hoe deze factoren elkaar beïnvloeden, omdat relaties en gedragingen tussen betrokkenen op en rond het veld van elkaar afhankelijk zijn.

In figuur 2.13 is te zien hoe de observanten het gedrag van supporters hebben beoordeeld. Hierbij hebben we de wedstrijden zonder supporters en zonder begeleiding niet meegenomen. Het aandeel wedstrijden waarbij de observanten het gedrag van supporters als (uitsluitend) positief beoordelen is iets toegenomen tussen 2017 en 2022: van 83 procent naar 93 procent. Het aandeel wedstrijden waarbij ze het gedrag van supporters vooral of uitsluitend als negatief beoordelen is stabiel laag.

Figuur 2.13 Beoordeeld gedrag van supporters over de hele wedstrijd bij alle sporten samen in de periode 2017–2022 (in procenten)*

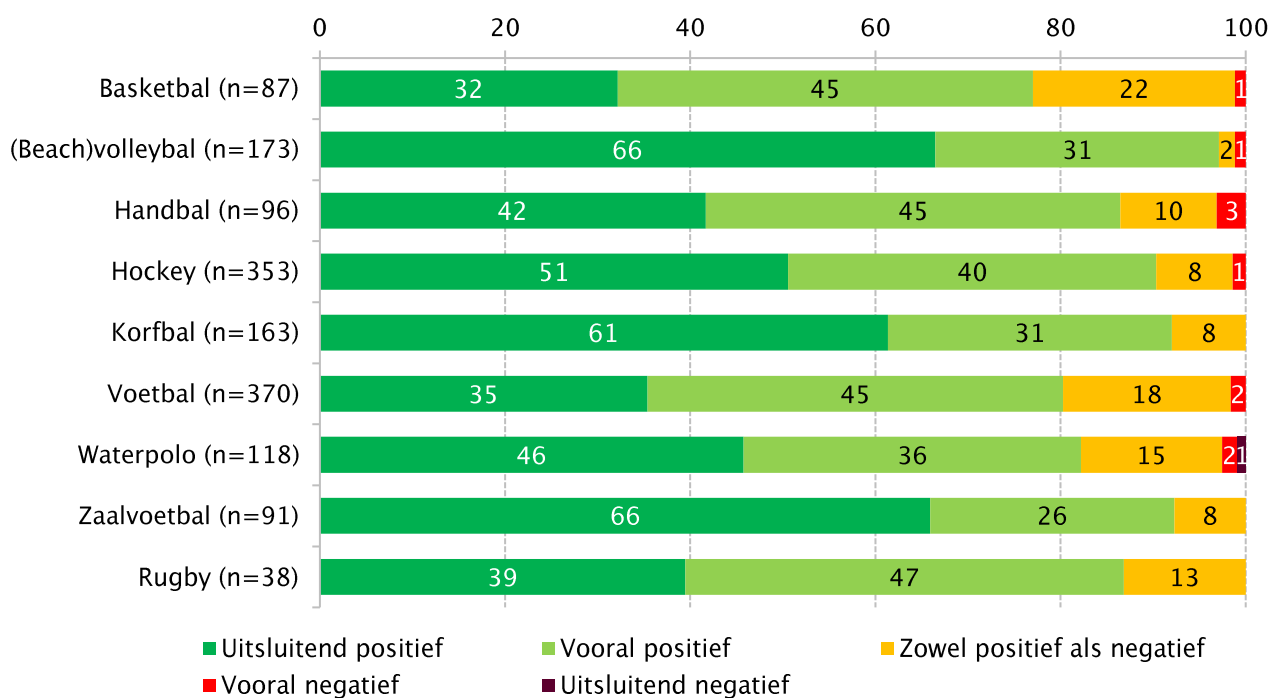


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*De wedstrijden zonder supporters hebben we niet meegenomen in deze analyse.

In figuur 2.14 geven we de sportiviteit per sport weer. Bij (beach)volleybal zijn de supporters het positiefst (97%). Daarna volgen korfbal (92%) en zaalvoetbal (92%). Bij basketbal, voetbal en waterpolo komt relatief vaker negatief gedrag van supporters voor dan bij de andere sporten.

Figuur 2.14 Beoordeeld gedrag van supporters over de hele wedstrijd per sport in de periode 2017–2022 (in procenten)*

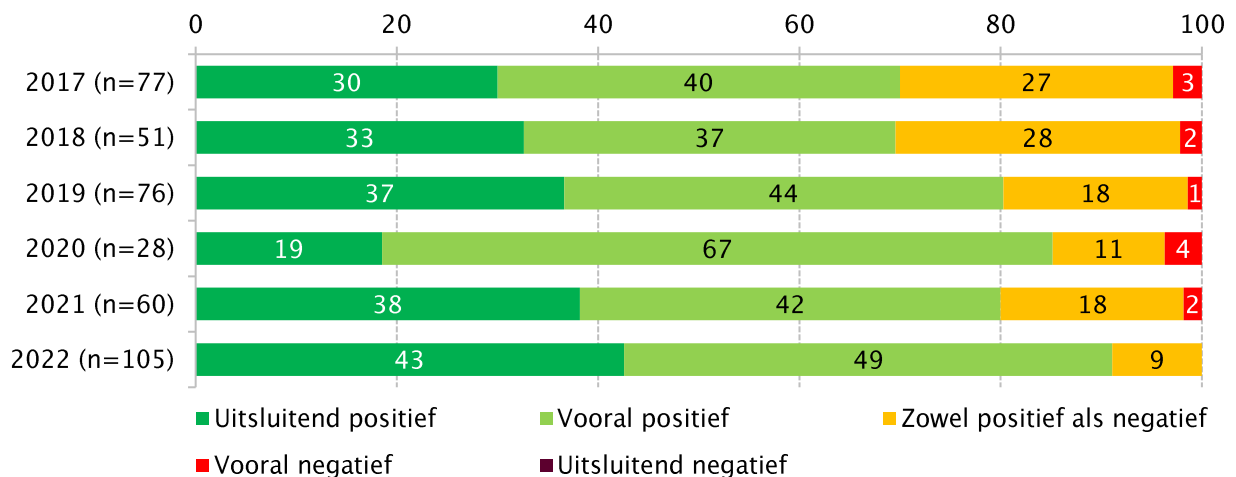


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*De wedstrijden zonder supporters hebben we niet meegenomen in deze analyse.

In de monitor Sportief Wedstrijdgedrag van 2019 zoomden we in op voetbal en hockey (we hebben toen extra wedstrijden voor deze sporten geobserveerd). Per jaar hebben we deze twee sporten überhaupt het meest geobserveerd. Dat maakt het mogelijk om naar het gedrag van supporters van voetbal en hockey per jaar te kijken. Dit gedrag is, net als het algehele beeld over alle sporten samen, positiever geworden tussen 2017 en 2022. In 2017 was 70 procent van het gedrag (uitsluitend) positief bij voetbal en in 2022 was dit 91 procent (figuur 2.15). Bij hockey was in 2017 85 procent van het gedrag van supporters (uitsluitend) positief en in 2022 97 procent (figuur 2.16).

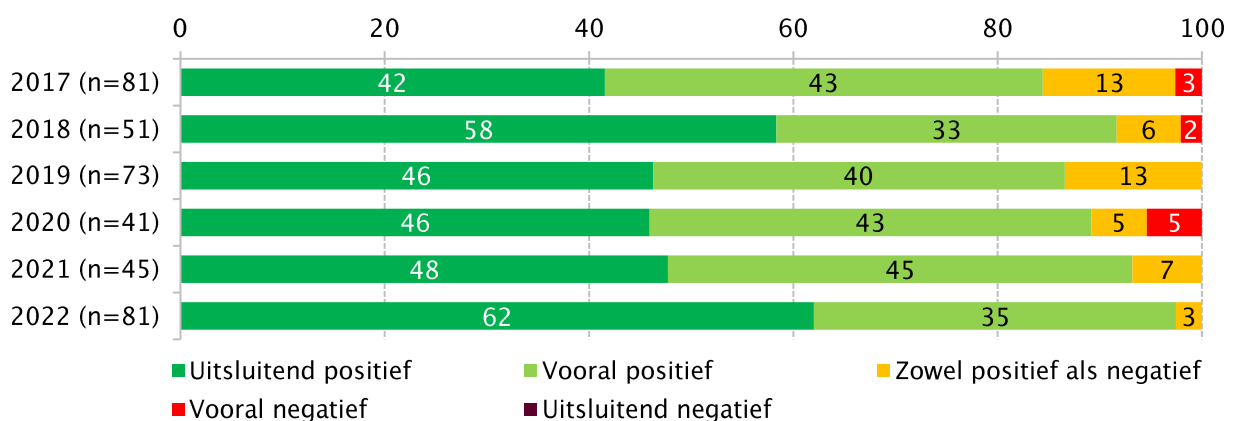
Figuur 2.15 Beoordeeld gedrag van supporters over de hele wedstrijd bij voetbal in de periode 2017–2022 (in procenten)*



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*De wedstrijden zonder supporters hebben we niet meegenomen in deze analyse.

Figuur 2.16 Beoordeeld gedrag van supporters over de hele wedstrijd bij hockey in de periode 2017–2022 (in procenten)*



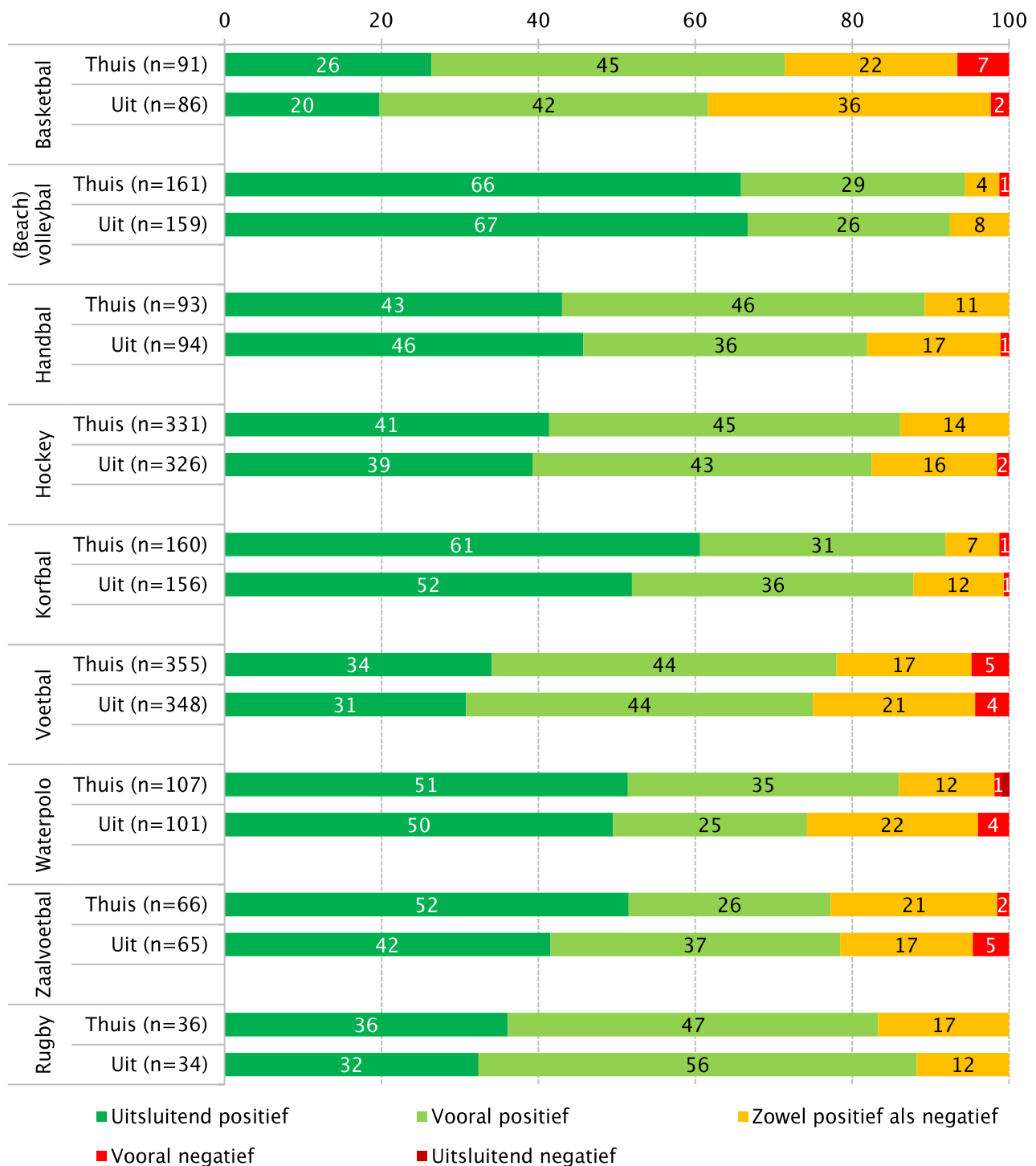
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*De wedstrijden zonder supporters hebben we niet meegenomen in deze analyse.

Ook het gedrag van de begeleiding van spelers kan van invloed zijn op de wedstrijd. Dit geldt zowel voor de begeleiding van de thuisspelende ploeg als voor die van de uit spelende ploeg. Van 2017 tot en met 2022 beoordeelden observanten het gedrag van de begeleiding van de thuisploeg over het algemeen iets positiever dan dat van de begeleiding van de uitploeg (figuur B1.6 in de bijlage). Hetzelfde beeld is te zien bij de meeste sporten, behalve bij rugby. Daar was de begeleiding van de uit spelende ploeg vaker positief dan die van de thuisploeg (figuur 2.17). Met name bij basketbal beoordelen observanten het

gedrag van de begeleiding minder vaak als positief dan bij de andere sporten, maar ook veldvoetbal en zaalvoetbal vallen daarin op.

Figuur 2.17 Beoordeeld gedrag van begeleiding thuis- en uitteams over de hele wedstrijd per sport, in de periode 2017–2022 (in procenten)*



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*De wedstrijden zonder begeleiding hebben we niet meegenomen.

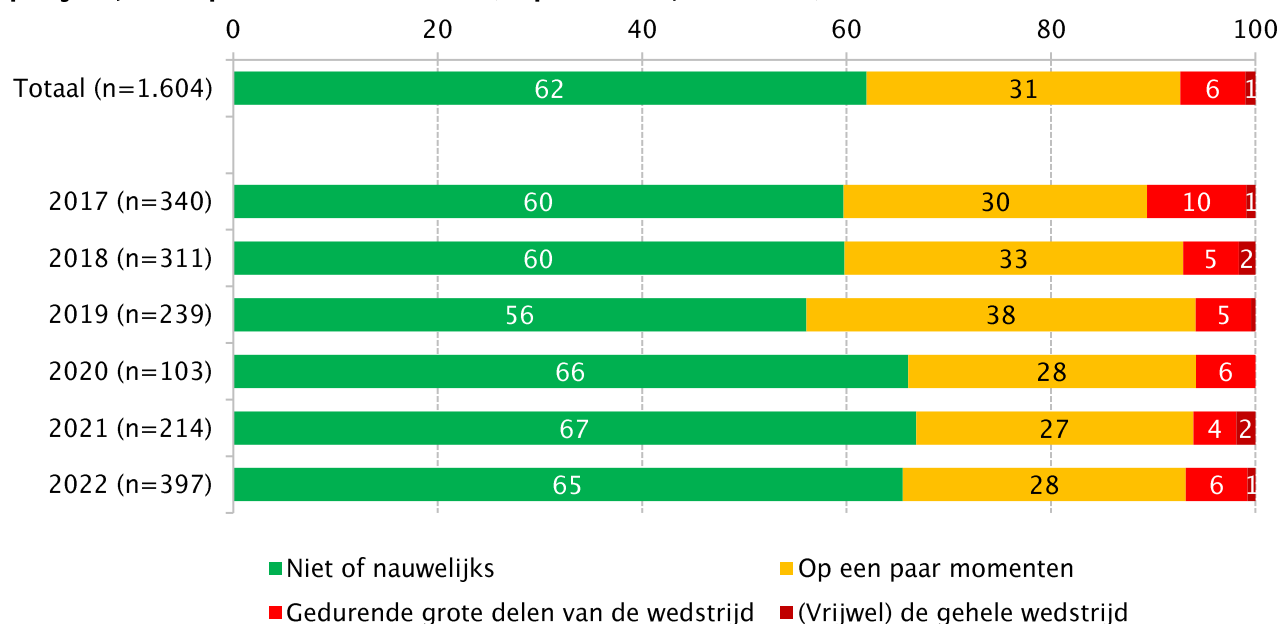
2.6 Gedrag tegen en van scheidsrechters

Al vanaf de eerste observatieperiode in 2017 kijken we naar ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter. Vanaf periode twee in 2019 hebben we ook de mogelijke partijdigheid van de scheidsrechter geobserveerd (toevoeging in de SportklimaatApp), omdat uit eerdere observatieperiodes bleek dat die soms invloed had op het gedrag van spelers.

In twee derde van de wedstrijden (62%, figuur 2.18) zien we niet of nauwelijks ongewenst gedrag van spelers tegen de scheidsrechter. Dit is redelijk stabiel gebleven over de jaren. Opvallend is dat het aandeel wedstrijden met niet of nauwelijks ongewenst gedrag richting de scheidsrechter daalt van 68 procent in 2018 naar 56 procent in 2019 en vervolgens weer stijgt naar 66 procent in 2020. Een zeer waarschijnlijke verklaring hiervoor is dat we in 2019 meer hockey- en voetbalwedstrijden hebben geobserveerd. Bij deze wedstrijden zien we vaker ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter.

Bij 35 procent van de wedstrijden zien we ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter: in 31 procent van deze wedstrijden gaat het om een paar momenten tijdens de wedstrijd en in 7 procent om grote delen van de wedstrijd of (vrijwel) de hele wedstrijd. Ook het aandeel wedstrijden waarin we veel ongewenst gedrag van spelers richting de scheidsrechter signaleren is behoorlijk stabiel. Vanaf 2018 gebeurt dit jaarlijks bij ongeveer 6 procent van de wedstrijden gedurende grote delen van de wedstrijd of (vrijwel) de hele wedstrijd.

Figuur 2.18 Ongewenst gedrag van spelers tegen de scheidsrechter over de hele wedstrijd per jaar, in de periode 2017–2022 (in procenten, n=1.604*)

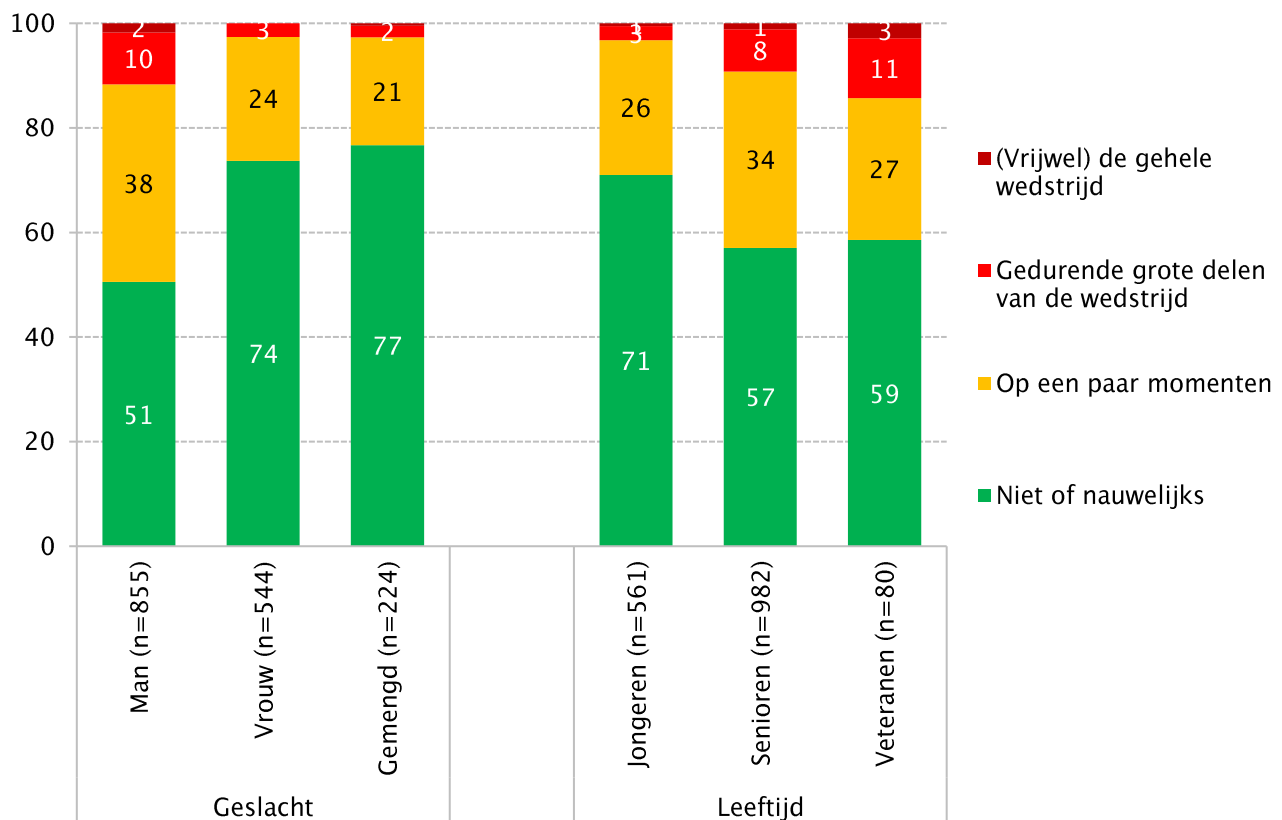


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*Bij een aantal wedstrijden was geen arbitrage of is het ongewenste gedrag tegen de scheidsrechter niet of niet goed geregistreerd, waardoor we deze wedstrijden niet konden meenemen in de analyse.

Mannelijke spelers vertonen vaker ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter dan vrouwelijke spelers (figuur 2.19). Bij gemengde wedstrijden vindt nog minder ongewenst gedrag plaats dan bij wedstrijden met alleen vrouwelijke spelers. Ongewenst gedrag van spelers richting de scheidsrechter komt minder voor bij jeugdwedstrijden dan bij wedstrijden van senioren of veteranen.

Figuur 2.19 Ongewenst gedrag van spelers tegen de scheidsrechter over de hele wedstrijd, in de periode 2017–2022 (in procenten, n=1.604*)

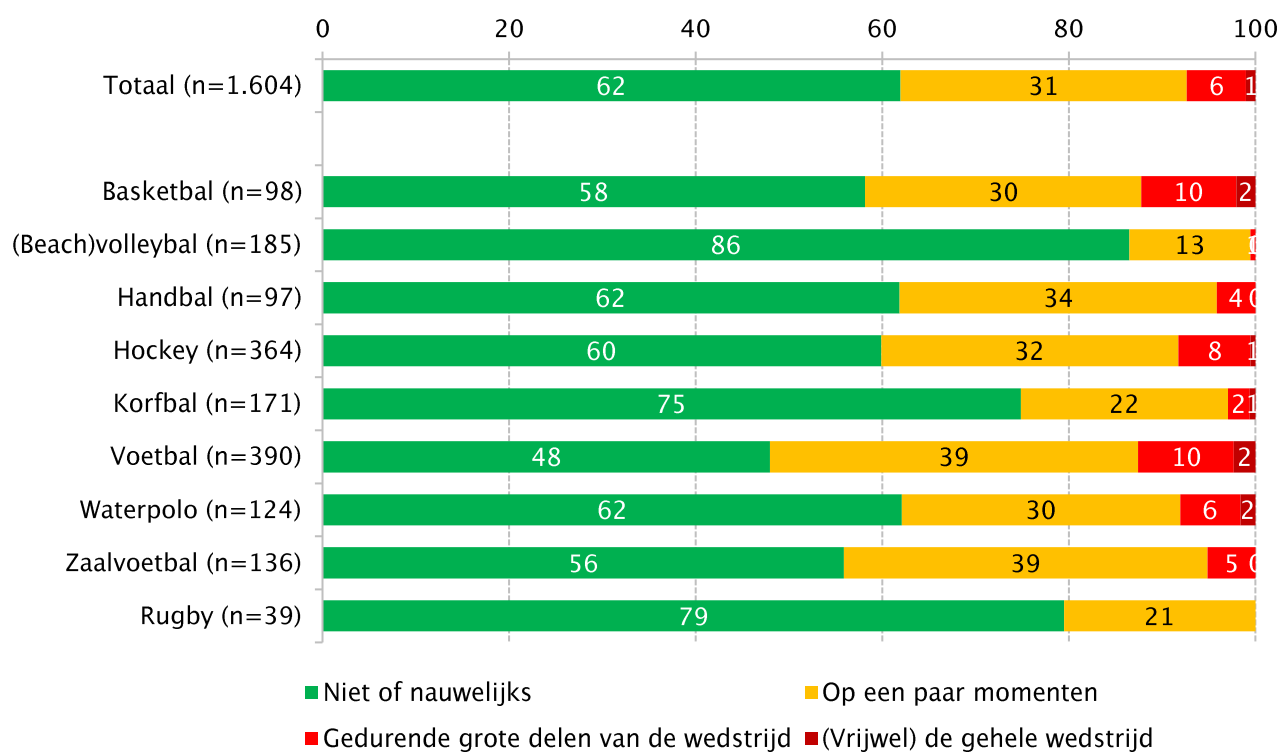


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*Bij een aantal wedstrijden was geen arbitrage of is het ongewenste gedrag tegen de scheidsrechter niet of niet goed geregistreerd, waardoor we deze wedstrijden niet konden meenemen in de analyse.

Daarnaast is er bij (beach)volleybal, rugby en korfbal beduidend minder ongewenst gedrag van spelers richting de scheidsrechter dan bij sporten zoals voetbal, zaalvoetbal en basketbal (figuur 2.20). In 86 procent van de wedstrijden bij (beach)volleybal hebben we niet of nauwelijks ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter geregistreerd. Bij voetbal komt dit in 48 procent van de wedstrijden voor. Zo hebben we bij 13 procent van de voetbalwedstrijden en 12 procent van de basketbalwedstrijden gedurende grote delen van de wedstrijd of vrijwel de gehele wedstrijd ongewenst gedrag tegen de scheidsrechter geregistreerd.

Figuur 2.20 Ongewenst gedrag van spelers tegen de scheidsrechter over de hele wedstrijd, per sport, in de periode 2017–2022 (in procenten, n=1.604*)

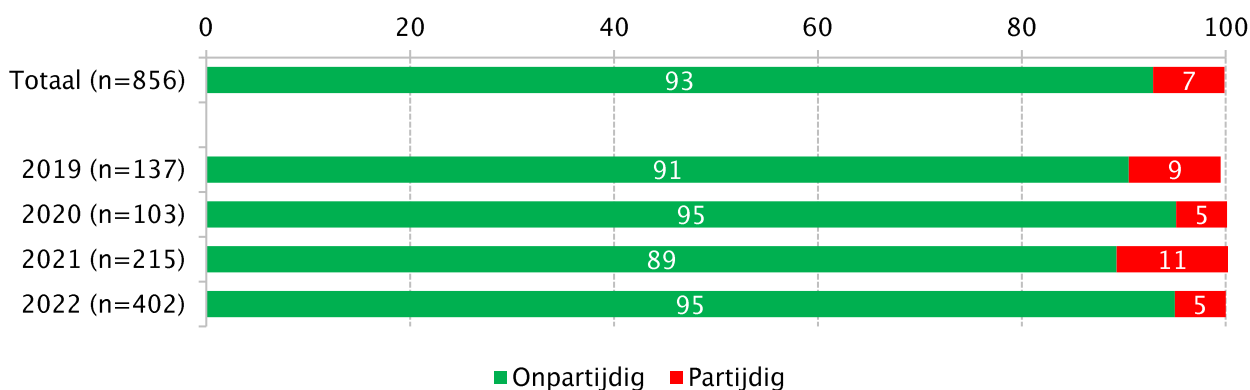


Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

*Bij een aantal wedstrijden was geen arbitrage of is het ongewenste gedrag tegen de scheidsrechter niet of niet goed geregistreerd, waardoor we deze wedstrijden niet konden meenemen in de analyse.

Sinds 2019 is ook het gedrag van de scheidsrechters over de gehele wedstrijd geobserveerd. Dit wordt bij ruim negen op de tien wedstrijden als onpartijdig beoordeeld (93%, figuur 2.21). Bij 7 procent van de wedstrijden wordt het gedrag van de scheidsrechter als partijdig ervaren.

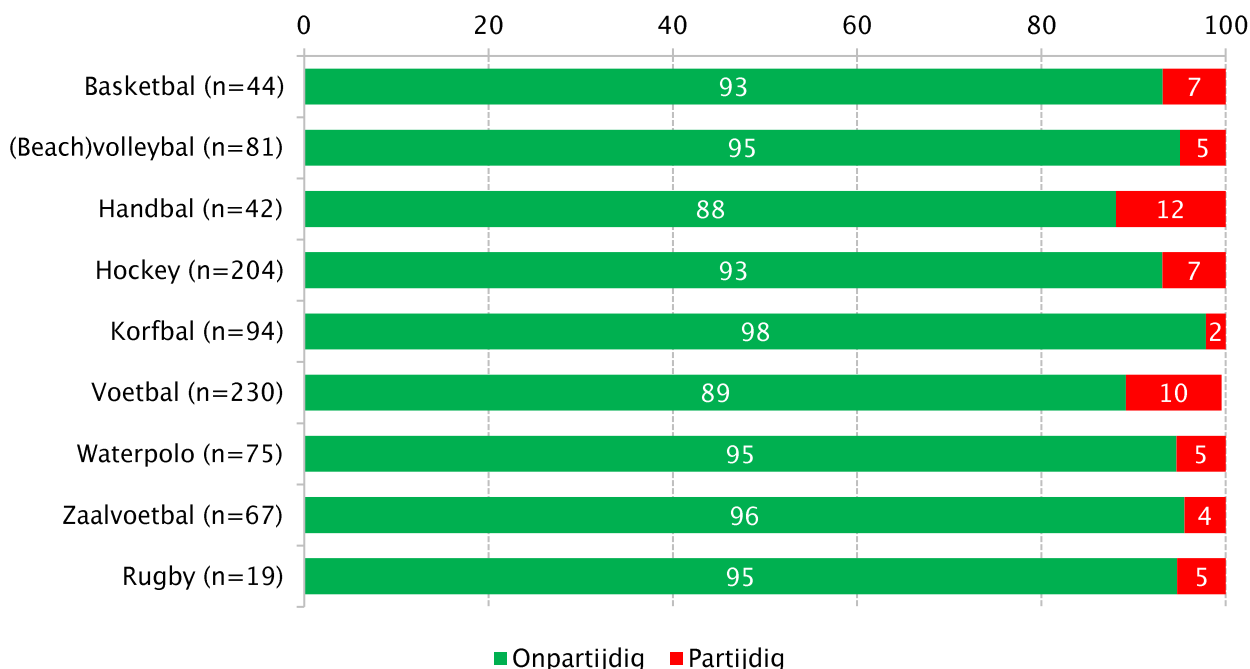
Figuur 2.21 Beoordeeld gedrag van de scheidsrechter over de hele wedstrijd per jaar, in de periode 2019–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Bij handbal- en voetbalwedstrijden ervaren observanten het gedrag van de scheidsrechter in verhouding vaker als partijdig dan bij de andere sporten (figuur 2.22).

Figuur 2.22 Beoordeeld gedrag van de scheidsrechter over de hele wedstrijd, per sport, in de periode 2019–2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

2.7 Wedstrijdspanning

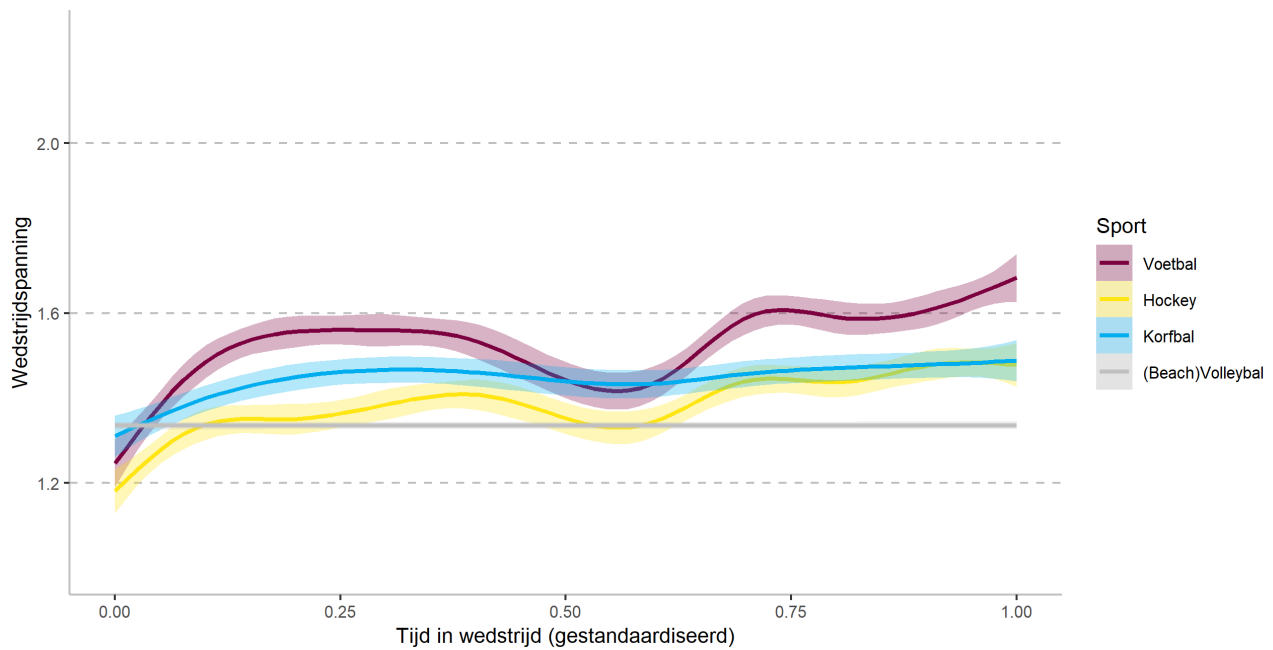
In de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag 2018 zijn we nader ingegaan op de ontwikkeling van sportief wedstrijdgedrag tijdens wedstrijden. Om deze ontwikkeling duidelijk te maken keken we naar de wedstrijdspanning. Deze maat³ geeft aan de hand van de geobserveerde gedragingen globaal aan hoe groot de ‘spanning’ in de wedstrijd is.

Figuur 2.23 geeft inzicht in de wedstrijdspanning van verschillende sporten. Voetbal heeft gedurende het grootste deel van een gemiddelde wedstrijd de hoogste wedstrijdspanning. De wedstrijdspanning loopt bij (beach)volleybal constant en laat bij hockey, en in mindere mate bij korfbal, een lichte stijging zien. De lichte stijging geldt ook voor de overige sporten, waarbij de spanning het meest stijgt bij zaalvoetbal en basketbal (zie figuur B1.7 in de bijlage).

³ Om de wedstrijdspanning te bepalen hebben we alle gedragingen in fracties van vijf minuten gegroepeerd. De verhouding tussen de groene, oranje en rode gedragingen bepaalt het sportieve karakter van de fractie. Deze verhouding tussen onsportieve en sportieve gedragingen in een afgebakende fractie drukken we uit in een cijfer voor de wedstrijdspanning. Dit cijfer loopt van 1 tot 4. Hoe hoger het cijfer, hoe meer onsportieve gedragingen er waren in deze vijf minuten. Dit cijfer berekenen we vervolgens gedurende de gehele wedstrijd steeds opnieuw. Omdat niet alle wedstrijden even lang duren, hebben we besloten het verloop van de wedstrijdspanning naar de proportie van de wedstrijd uit te drukken.

De wedstrijdspanning bij voetbal bouwt op in de eerste helft van de wedstrijd. De rust lijkt een de-escalerend effect te hebben: de spanning neemt af rond het midden van de wedstrijd. Enige tijd na de rust neemt deze weer toe. De tweede helft van een voetbalwedstrijd lijkt minder constant in de wedstrijdspanning dan de eerste helft. In mindere mate is deze opbouw ook zichtbaar bij hockey en overige sporten.

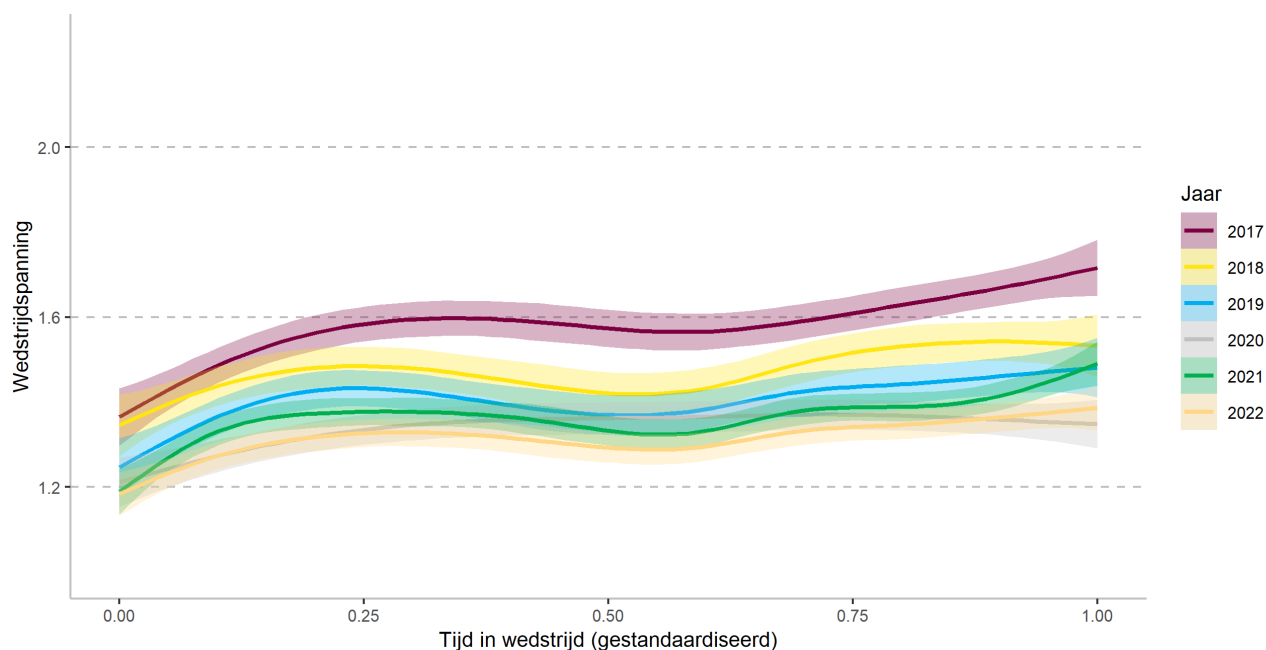
Figuur 2.23 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning naar sporttak in de periode 2017–2022 (95% betrouwbaarheidsinterval, n=1.623)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Figuur 2.24 laat zien dat de gemiddelde wedstrijdspanning over de hele wedstrijd tussen 2017 en 2022 is gedaald. Het gemiddelde aantal onsportieve gedragingen in een wedstrijd is over de jaren minder geworden. Ongeacht het jaar stijgt de spanning naarmate de wedstrijd vordert.

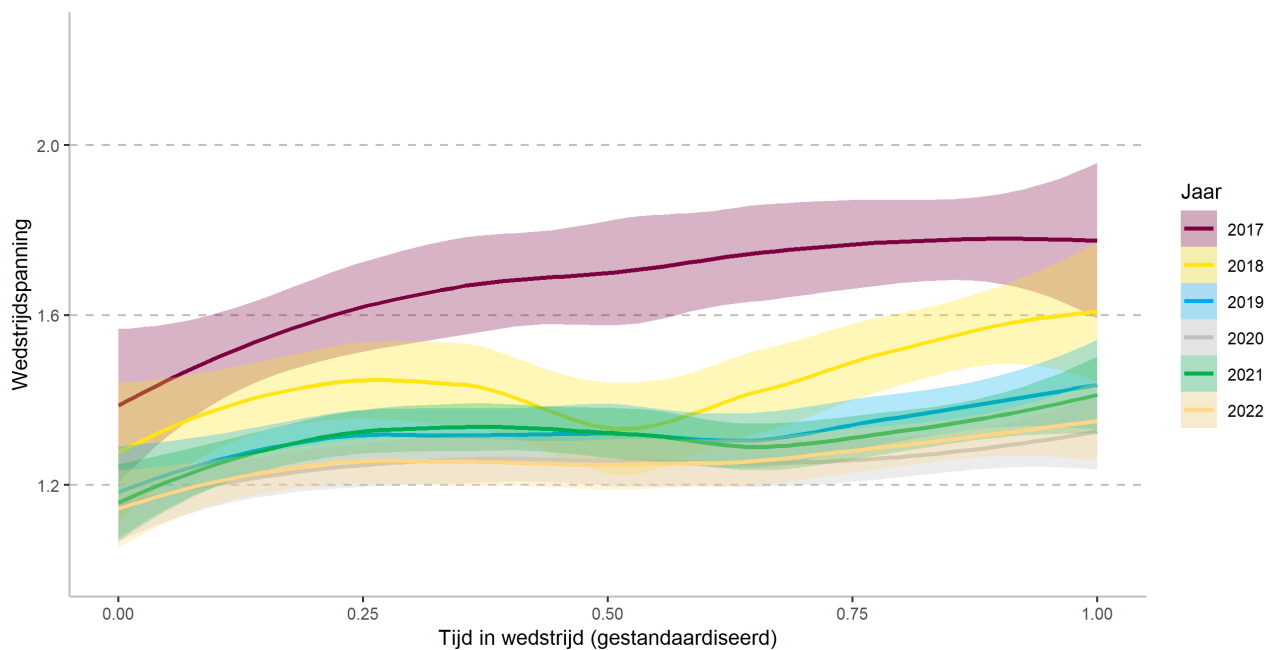
Figuur 2.24 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning naar jaar, in de periode 2017–2022 (95% betrouwbaarheidsinterval, n=1.623)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

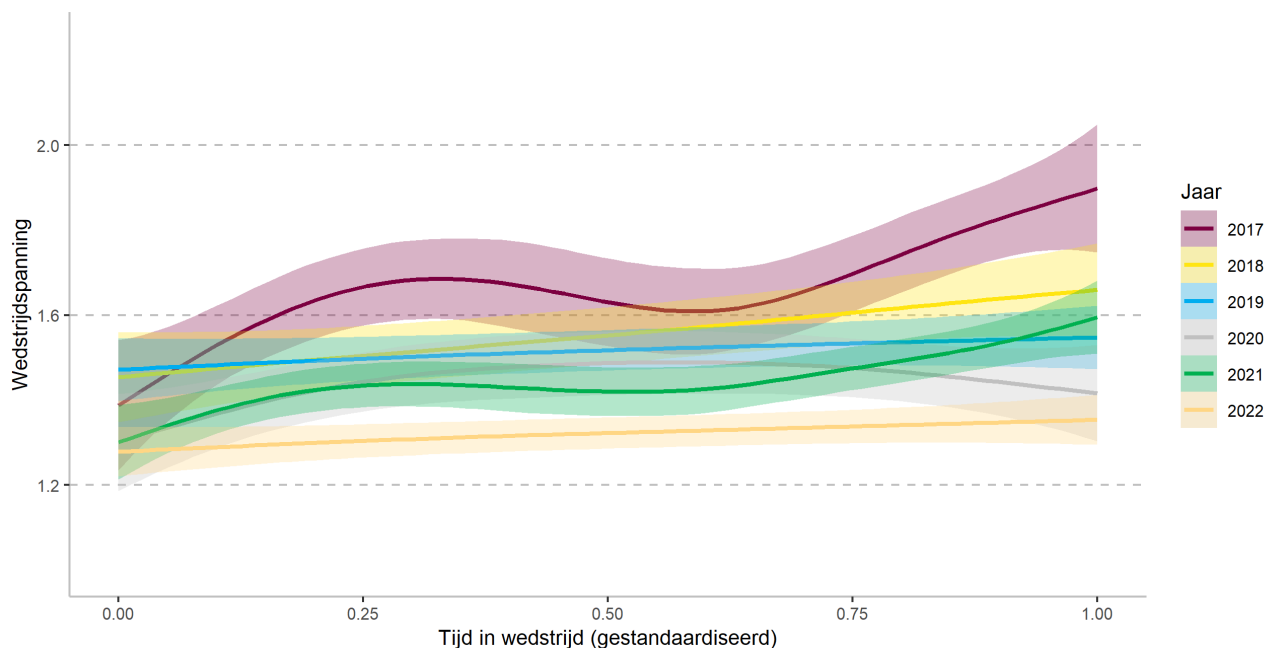
Dat de wedstrijdspanning tussen 2017 en 2022 is gedaald, is ook te zien bij voetbal (figuur 2.25) en hockey (figuur 2.26). Zoals we al eerder aangaven, hebben we van deze sporten elk jaar de meeste wedstrijden geobserveerd en is daardoor een uitsplitsing naar jaar mogelijk.

Figuur 2.25 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning naar jaar bij voetbal, in de periode 2017–2022 (95% betrouwbaarheidsinterval, n=397)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Figuur 2.26 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning naar jaar bij hockey, in de periode 2017–2022 (95% betrouwbaarheidsinterval, n=372)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

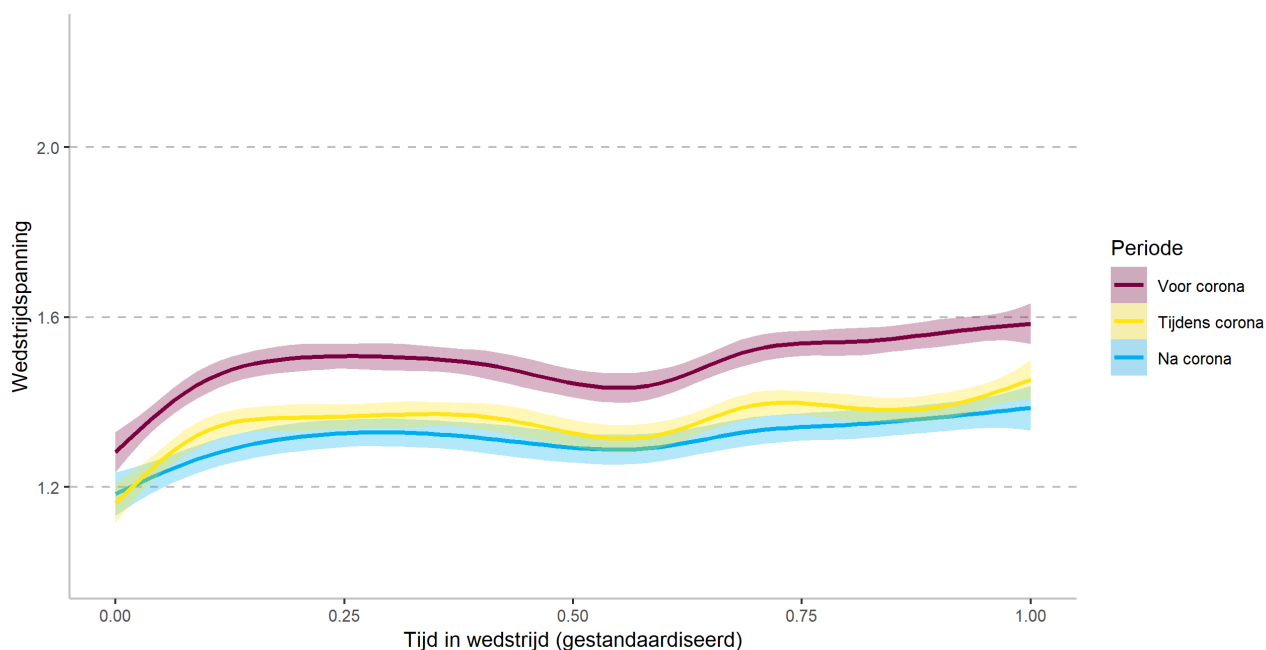
2.8 Wedstrijdgedrag in coronatijd

Sinds 2020 hebben sportverenigingen in Nederland te maken met corona en de bijkomende maatregelen. In de vorige Monitor Sportief Wedstrijdgedrag zijn we ingegaan op de invloed van corona(maatregelen) op het wedstrijdgedrag. Dit jaar bekijken we of die ontdekte invloeden dit jaar hebben doorgezet.

Figuur 2.26 liet al zien dat de wedstrijdspanning met de jaren is afgenomen. In figuur 2.27 vergelijken we de wedstrijdspanning in de ‘coronajaren’ 2020 en 2021 met de wedstrijdspanning in 2022 (post-corona) en 2017, 2018 en 2019, toen er nog geen coronamaatregelen van kracht waren. Hierbij nemen we voor de periode 2017-2019 en 2022 alleen de wedstrijdspanning aan het begin van het seizoen mee, omdat we in 2020 en 2021 enkel aan het begin van het seizoen konden observeren. Zowel in de ‘coronajaren’ als voor en na corona stijgt de spanning naarmate de wedstrijd vordert. De wedstrijdspanning ligt in 2020 en 2021 over de gehele wedstrijd wel lager dan in de periode 2017-2019.

Een belangrijk verschil tussen de twee perioden is de beperkte aanwezigheid of zelfs afwezigheid van supporters bij de wedstrijden vanwege coronamaatregelen. Uit eerder onderzoek (Romijn et al., 2018) bleek dat de wedstrijdspanning in de tweede helft van de wedstrijd bij afwezigheid - of een positieve invloed - van supporters lager lag dan wanneer de invloed van supporters als neutraal of negatief werd beoordeeld. Het is dan ook plausibel dat de beperkte aanwezigheid van supporters in 2020 en 2021 (een deel van) het verschil in wedstrijdspanning verklaart.

Figuur 2.27 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning aan het begin van het seizoen, in ‘pre-coronajaren’ (2017, 2018 en 2019, n=442) en ‘coronajaren’ (2020 en 2021, n=318) en 2022 zonder coronamaatregelen (n=143) (95% betrouwbaarheidsinterval)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Een aantal van de wedstrijdgedragingen die we hebben geobserveerd met de SportklimaatApp vindt plaats binnen de anderhalve meter afstand. Deze categoriseren we in tabel 2.1 als ‘fysieke gedragingen’. We onderscheiden vier categorieën fysieke gedragingen: omhelzen, hand geven/high five/boks, slaan/schoppen/bijten en duwen/trekken.

Sinds 2019 wordt het aandeel fysieke gedragingen in wedstrijden jaarlijks kleiner. Dat het aandeel fysieke gedragingen in 2022 lager is dan in de andere jaren komt vooral door een kleiner aandeel hand geven/high five/boks en omhelzen in wedstrijden. In 2021 was het aandeel hand geven/high five/boks ook al minder dan in de twee jaar daarvoor. Duwen kwam opvallend vaker voor in 2021 dan in andere jaren.

Ook valt op dat spelers elkaar in ‘coronajaren’ 2020 en 2021 relatief vaker aanspreken op hun gedrag dan in 2019. In 2022 is het percentage aanspreken op gedrag verviervoudigd ten opzichte van 2021. Het is op basis van de data niet mogelijk vast te stellen of het in 2021 en 2020 ging om aanspreken op ‘coronaproof’ wedstrijdgedrag (het verminderen van fysiek contact tussen spelers). Het laat wel zien dat fysieke wedstrijdgedragingen op de sportvelden, in de sporthallen en in de zwembaden sinds corona minder vaak voorkomen.

Tabel 2.1 Aantal geregistreerde wedstrijdgedragingen in 2019, 2020, 2021 en 2022

	Aantal geregistreerde gedragingen in 2022		Aantal geregistreerde gedragingen in 2021		Aantal geregistreerde gedragingen in 2020		Aantal geregistreerde gedragingen in 2019	
Vorm van wedstrijdgedrag	n	%	n	%	n	%	n	%
Sporters aanmoedigen	18.467	37,63	15.915	40,13	5.632	34,36	9.804	33,30
Complimenteren/applaus	16.624	33,87	12.141	30,61	5.575	34,01	10.215	34,69
Hand geven/high five/boks ¹	4.064	8,28	4.288	10,81	2.199	13,42	3.891	13,22
Omhelzen ¹	1.330	2,71	2.439	6,15	969	5,91	2.334	7,93
Hoofdschudden	1.510	3,08	1.403	3,54	627	3,83	901	3,06
Aanspreken op gedrag	4.613	9,40	803	2,02	457	2,79	198	0,67
Discussie aangaan	1.191	2,43	1.123	2,83	451	2,75	979	3,33
Excuses aanbieden	943	1,92	813	2,05	237	1,45	742	2,52
Duwen/trekken ¹	191	0,39	534	1,35	171	1,04	234	0,79
Tijdrekken	42	0,09	57	0,14	32	0,20	88	0,30
Uitschelden/kleineren	71	0,14	108	0,27	28	0,17	47	0,16
Slaan/schoppen/bijten ¹	35	0,07	37	0,09	13	0,08	10	0,03
Σ fysieke gedragingen	5.620	11,45	7.298	18,40	3.352	20,45	6.469	21,97
Σ niet-fysieke gedragingen	43.461	88,55	32.363	81,60	13.039	79,55	22.974	78,03
Totaal	49.081		39.661	100	16.391	100	29.443	100

Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

¹ Hand geven/high five/boks, omhelzen, duwen/trekken en slaan/schoppen/bijten vallen onder fysieke gedragingen.

3. Conclusie

Na twee jaar waarin alleen in het najaar observaties konden plaatsvinden, was het dit jaar weer mogelijk om een volledige observatieronde te doen. In totaal registreerden de observanten 49.081 gedragingen in 2022. We staan in deze slotbeschouwing stil bij de belangrijkste resultaten uit de rapportage en werpen een blik op de dataverzameling van volgend jaar.

3.1 Drie conclusies

Op basis van de resultaten uit de hoofdstukken trekken we drie belangrijke conclusies.

Drie kwart van de wedstrijden in 2022 verloopt zonder excessief gedrag

Bij 73 procent van de wedstrijden in 2022 zagen we geen gedrag in de vorm van duwen/trekken, uitschelden/kleineren of slaan/schoppen/bijten in de wedstrijd. Bij 27 procent van de wedstrijden was minimaal één excessieve gedraging te noteren. Dit is opvallend lager dan vorig jaar (2021): toen noteerden we in 51 procent van de wedstrijden minimaal één excessieve gedraging. Dit leek toen een bijkomstig effect van de lockdowns, waarin geen amateurwedstrijd mocht plaatsvinden. In de hele maatschappij leek er meer overlast te zijn, mogelijk omdat mensen minder een uitlaatklep hadden door de coronamaatregelen. Dat uitte zich ook tijdens het sporten.

Overigens maakt de aanwezigheid van één excessieve gedraging niet gelijk een hele wedstrijd onsportief, want elk jaar beoordelen observanten ongeveer 5 procent van de wedstrijden als onsportief. Net als voorgaande jaren kunnen we de conclusie trekken dat het gedrag van teamsporters tijdens geobserveerde wedstrijden in overgrote mate (zeer) positief is. Vanaf 2017 hebben we 250.954 gedragingen geregistreerd, waarvan 91 procent (zeer) positief was. De resterende 9 procent van de gedragingen was grotendeels negatief (7%) en incidenteel excessief (2%).

Groei van het aantal positief beoordeelde wedstrijden stagneert

Ondanks dat er minder wedstrijden met minimaal één rode gedraging zijn, stagneert het aantal als positief beoordeelde wedstrijden. Dit is een beoordeling van de sportiviteit over de gehele wedstrijd en is niet hetzelfde als het aantal positieve of negatieve gedragingen in een wedstrijd. Wel zijn er in 2022 meer sportief beoordeelde wedstrijden (87%) dan in 2017 (82%).

De meeste teamsporten lieten tot 2021 een stijging zien in het aantal als sportief beoordeelde wedstrijden. Bij basketbal, handbal, waterpolo en zaalvoetbal leek zelfs sprake te zijn van een trend. In 2021 lijkt deze trend bij een aantal sporten (onder meer hockey en voetbal) te zijn gestagneerd. In 2022 zijn met name bij voetbal meer wedstrijden als onsportief bestempeld dan in 2021 en 2020.

Sporters spreken elkaar meer aan op gedrag tijdens wedstrijden

Spelers spraken elkaar in 'coronajaren' 2020 en 2021 relatief vaker op hun gedrag dan in 2019. In 2022 is het percentage aanspreken op gedrag zelfs verviervoudigd ten opzichte van 2021 (9% vs. 2%). Het is op basis van de data niet mogelijk vast te stellen op welke manier spelers elkaar aanspreken. Wel zien we dat fysieke wedstrijdgedragingen op de sportvelden, in de sporthallen en in de zwembaden sinds corona minder vaak voorkomen: in 2022 is het aandeel fysieke gedragingen 12 procent, tegenover 22 procent in 2019.

3.2 Tot slot: hoe nu verder?

Deze monitor laat geen grote veranderingen zien ten opzichte van de vorige rapportages, maar door de continue dataverzameling krijgen we een steeds completer en duidelijker beeld van het wedstrijdgedrag

binnen de Nederlandse teamsport. Door de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag voort te zetten kunnen we zien of de coronamaatregelen structureel iets hebben veranderd in het wedstrijdgedrag. Op de basis van de resultaten van dit jaar zien we dat het aandeel fysieke gedragingen minder is geworden. Ook zijn er minder wedstrijden met minimaal één vorm van excessief gedrag. Dit is een gunstige ontwikkeling, die aansluit op de toegenomen beleidsaandacht voor een positieve sportcultuur, al kunnen we niet vaststellen of en in hoeverre deze beleidsaandacht (mede) van invloed is op deze positieve ontwikkeling.

Hoewel de observanten het merendeel van de wedstrijden als positief beoordelen, zijn er nog steeds wedstrijden met negatieve gedragingen en nam het aantal als onsportief beoordeelde wedstrijden bij het voetbal in 2022 weer iets toe. We willen de monitoring graag voortzetten, maar hierin ook meer verdieping aanbrengen om meer inzicht te krijgen in (de preventie van negatief) wedstrijdgedrag.

We willen met de SportKlimaatapp proberen te meten of specifieke contexten en beleidsmaatregelen van invloed zijn op een toe- of afname van negatief gedrag. In de meting van 2023 willen we daarom de SportklimaatApp meer gaan inzetten in relatie tot concrete beleidsinterventies gericht op sportief wedstrijdgedrag, binnen het thema ‘sociaal veilige sport’ van het Nationaal Sportakkoord. Anders dan de voorgaande jaren willen we selectiever wedstrijden observeren bij sportverenigingen met en zonder specifiek beleid op grensoverschrijdend gedrag (o.a. discriminatie) en/of pedagogisch sportklimaat).

Ook is een verdieping wenselijk op wedstrijden waarbij de wedstrijdspanning vooraf hoger ligt dan bij ‘gewone’ competitiewedstrijden, zoals bij derbywedstrijden (wedstrijden tussen twee clubs uit dezelfde stad of regio) of wedstrijden waarbij het gaat om promotie/degradatie. Daarbij zetten we bovendien in op een beperktere groep sporten met relatief veel negatief wedstrijdgedrag: voetbal, hockey en waterpolo. Ook voor de toekomst moeten we nadenken welke sporten relevant blijven om mee te nemen in de monitoring op de lange termijn.

Literatuurlijst

Heijnen, E., Floor, C., & Prins, R. G. (2020). *Monitor Sportief Wedstrijdgedrag 2019*. Mulier Instituut.

Heijnen, E., Geurink, N., & Stevens, V. (2022). *Monitor Sportief Wedstrijdgedrag 2021*. Mulier Instituut.

Heijnen, E., & Stevens, V. (2020). *Monitor Sportief Wedstrijdgedrag 2020*. Mulier Instituut.

Mummendey, A., & Mummendey, H. D. (1983). Aggressive Behaviour of Soccer Players as Social Interaction. In: J. H. Goldstein (Red.), *Sports Violence*, (pp. 111-218). Springer.

Romijn, D., Floor, C., & Prins, R. G. (2018). *Monitor Sportief Wedstrijdgedrag 2018*. Mulier Instituut.

Sacks, D. N., Petscher, Y., Stanley, C. T., & Tenenbaum, G. (2003). Aggression and violence in sport: moving beyond the debate. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 167-179.
<https://dx.doi.org/10.1080%2F1612197X.2003.9671710>

Stevens, V., Heijnen, E., & Geurink, N. (2020). *Onsportief wedstrijdgedrag: op zoek naar samenhang in verklarende factoren bij amateur voetbal- en hockeywedstrijden* [Factsheet 2020/10]. Mulier Instituut.

Stevens, V., Heijnen, E., Nafzger, P., Suurd, J., Sotthewes, R., & Van Dongen, J. (2021). *Hoe kijkt de voetbalarbiter tegen haar vak aan?* [Factsheet 2021/7]. Mulier Instituut.

Bijlage 1 – Kenmerken geobserveerde wedstrijden

Bij de interpretatie van de uitkomsten rekening moet rekening worden gehouden met aantal zaken. Zo hebben we in 2020 en 2021 vanwege coronamaatregelen minder wedstrijden per sport geobserveerd dan in andere jaren. Verder zijn er per sport specifieke zaken van invloed op de beoordeling van de resultaten:

- (Beach)volleybal: in 2019 en 2022 hebben we relatief veel dameswedstrijden geobserveerd en was het aandeel seniorenwedstrijden relatief groot. Ook in 2017, 2018 en 2021 hebben we meer vrouwenwedstrijden geobserveerd dan mannen, maar dan in iets mindere mate. Vrouwen laten gemiddeld genomen meer sportief wedstrijdgedrag zien. In 2020 was het aandeel mannen- en vrouwenwedstrijden gelijk en was het aandeel geobserveerde wedstrijden van jongeren juist relatief groot.
- Korfbal: van 2017 tot en met 2022 bestonden de geobserveerde korfbalwedstrijden voor het overgrote deel uit gemengde wedstrijden en voor een klein deel dameswedstrijden (max. 19%, in 2022). In 2021 hebben we alleen gemengde wedstrijden geobserveerd. Waar de geslachtsverdeling van geobserveerde wedstrijden stabiel is over de tijd, fluctueert de leeftijdsverdeling flink. In 2019 observeerden we vooral wedstrijden van senioren, in 2020 vooral wedstrijden van jongeren. In 2017, 2018 en 2021 bestond een kleine meerderheid van de geobserveerde wedstrijden uit seniorenwedstrijden. In 2022 was 50 procent van de wedstrijden senioren en 50 procent jongeren.
- Voetbal: qua leeftijdsopbouw van de geobserveerde wedstrijden waren 2018, 2020 en 2021 redelijk gelijk. In deze jaren bestonden de geobserveerde wedstrijden voor ongeveer de helft uit seniorenwedstrijden en voor de andere helft uit jongerenwedstrijden. In 2017 en 2019 hebben we duidelijk meer seniorenwedstrijden dan jongerenwedstrijden geobserveerd. In 2022 observeerden we iets meer jongerenwedstrijden dan seniorenwedstrijden (50% vs. 42%). 8 procent waren veteranenwedstrijden. In alle jaren hebben we beduidend meer mannen- dan vrouwenwedstrijden geobserveerd.
- Hockey: van alle sporten is de verdeling van de geobserveerde wedstrijden op de factoren geslacht en leeftijdscategorie bij hockey het meest constant. Een klein deel van de geobserveerde wedstrijden bestaat uit veteranenwedstrijden. De verhouding tussen jongerenwedstrijden en seniorenwedstrijden is verder relatief gelijk. Alleen in 2020 en 2021 hebben we meer jongerenwedstrijden geobserveerd dan seniorenwedstrijden. In 2022 was dat andersom. De verhouding qua geslacht is jaarlijks relatief gelijk.
- Overige sporten: in 2017 waren handbal en zaalvoetbal de meest geobserveerde wedstrijden bij de overige sporten. In 2018 was het redelijk verdeeld, behalve een laag percentage rugbywedstrijden. In 2019 hebben we twee handbalwedstrijden geobserveerd en relatief veel waterpolowedstrijden. In 2020 hebben we geen rugbywedstrijden geobserveerd, had waterpolo een stuk minder observaties dan in 2019 en observeerden we basketbal en zaalvoetbal het meest (coronatijd). In 2021 hebben we meer rugbywedstrijden geobserveerd en iets minder handbal en zaalvoetbal dan in andere jaren. In 2022 hebben we waterpolo- en zaalvoetbalwedstrijden het meest geobserveerd. Daarnaast zijn er in deze categorie, mogelijk door de wisselende mix van geobserveerde sporten, vrij veel fluctuaties in de verdelingen van geslacht en leeftijd.

Tabel B1.1 Geobserveerde wedstrijden naar sport en jaar (in aantallen)¹

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Totaal 2017-2022
Basketbal	21	35	11	5	16	16	104
(Beach)volleybal	51	66	15	8	29	33	202
Handbal	48	46	2	4	11	25	136
Hockey	101	70	73	41	45	81	411
Korfbal	66	41	28	8	15	54	212
Voetbal	119	88	76	28	60	105	476
Waterpolo	14	33	24	3	17	40	131
Zaalvoetbal	31	33	14	6	13	40	137
Rugby	11	8	5	0	9	8	41

Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).

Tabel B1.2 Geobserveerde wedstrijden naar sport en jaar (in procenten)¹

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Totaal 2017-2022
Basketbal	5	8	4	5	7	4	6
(Beach)volleybal	11	16	6	8	14	8	11
Handbal	10	11	1	4	5	6	7
Hockey	22	17	29	40	21	20	22
Korfbal	14	10	11	8	7	13	12
Voetbal	26	21	31	27	28	26	26
Waterpolo	3	8	10	3	8	10	7
Zaalvoetbal	7	8	6	6	6	10	7
Rugby	2	2	2	0	4	2	2

Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).

Tabel B1.3 Geobserveerde wedstrijden met mannen, vrouwen of gemengd, per sport en jaar (in procenten)

		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Basketbal	Mannen	40	87	64	100	81	50
	Vrouwen	45	10	27		19	25
	Gemengd	15	3	9			25
(Beach)volleybal	Mannen	39	33	27	50	34	24
	Vrouwen	59	58	73	50	62	70
	Gemengd	2	9			3	6
Handbal	Mannen	28	50	50	50	45	16
	Vrouwen	68	40	50		55	76
	Gemengd	4	10		50		8
Hockey	Mannen	42	37	42	46	38	35
	Vrouwen	58	63	58	54	62	63
	Gemengd						2
Korfbal	Vrouwen	5	4	7	13		19
	Gemengd	95	96	93	88	100	81
Voetbal	Mannen	87	86	88	82	78	79
	Vrouwen	10	10	11	14	15	12
	Gemengd	3	4	1	4	7	9
Waterpolo	Mannen	62	59	58	67	47	63
	Vrouwen	23	21	25	33	41	23
	Gemengd	15	21	17		12	15
Zaalvoetbal	Mannen	58	73	93	83	69	93
	Vrouwen	42	27	7	17	31	8
	Gemengd						
Rugby	Mannen	89	88	100		100	50
	Vrouwen	11	13				38
	Gemengd						13

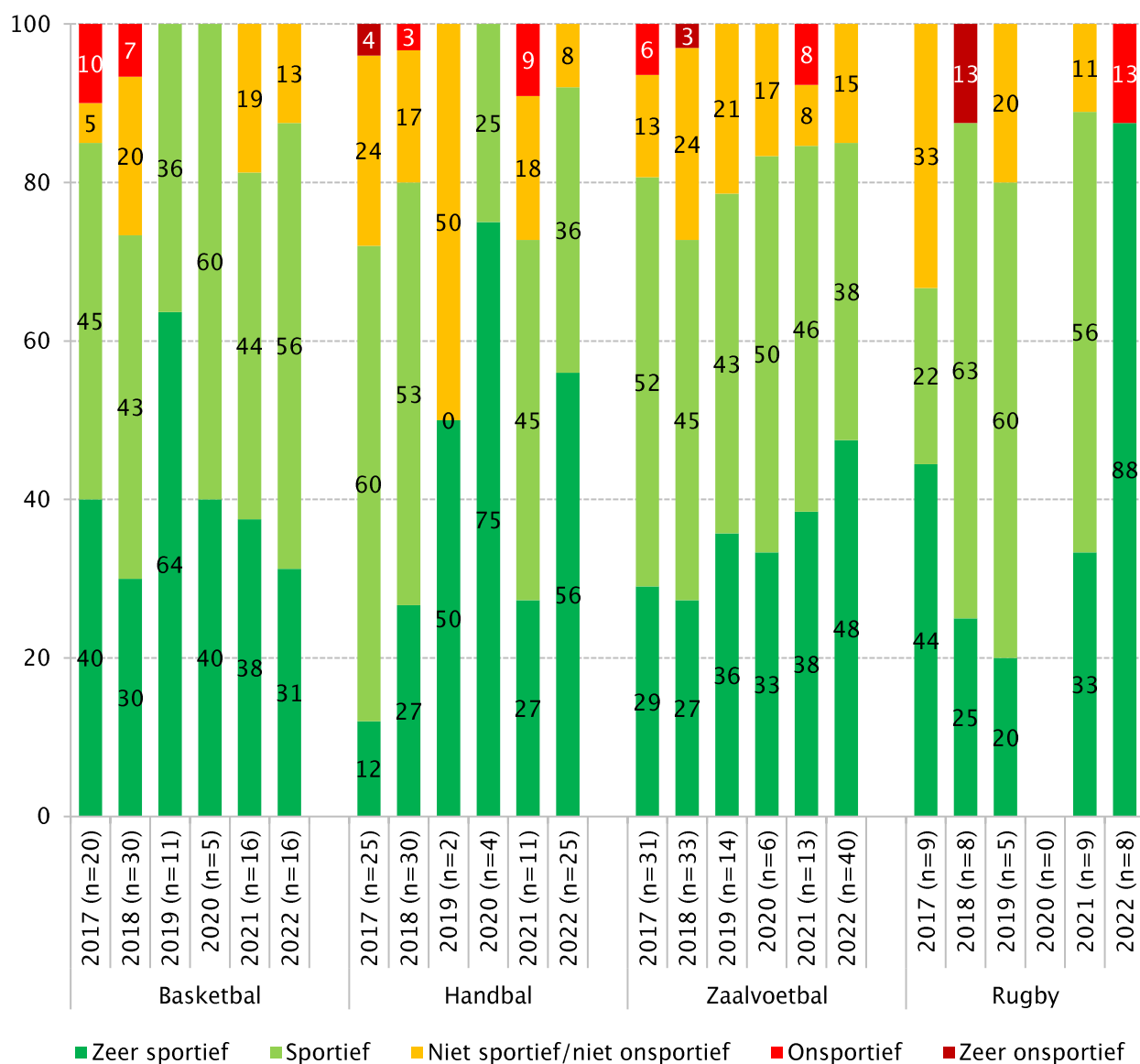
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Tabel B1.4 Geobserveerde wedstrijden met junioren, senioren of veteranen, per sport en jaar (in procenten)

		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Basketbal	Jongeren	15	33	64	40	44	63
	Senioren	85	60	36	60	56	38
	Veteranen		7				
(Beach)volleybal	Jongeren	24	19	20	13	34	42
	Senioren	61	72	80	88	66	58
	Veteranen	15	9				
Handbal	Jongeren	36	37		25	27	44
	Senioren	64	60	100	75	73	52
	Veteranen		3				4
Hockey	Jongeren	38	41	40	39	56	44
	Senioren	49	53	53	51	36	53
	Veteranen	12	6	7	10	9	2
Korfbal	Jongeren	36	48	21	13	47	50
	Senioren	62	52	75	88	53	50
	Veteranen	2		4			
Voetbal	Jongeren	30	53	33	46	50	50
	Senioren	62	47	59	50	50	42
	Veteranen	8		8	4		8
Waterpolo	Jongeren	23	28	25	67	24	28
	Senioren	62	48	75	33	71	68
	Veteranen	15	24			6	5
Zaalvoetbal	Jongeren			7			
	Senioren	100	100	93	100	100	98
	Veteranen						3
Rugby	Jongeren	22	13			22	13
	Senioren	78	88	100		78	88
	Veteranen						

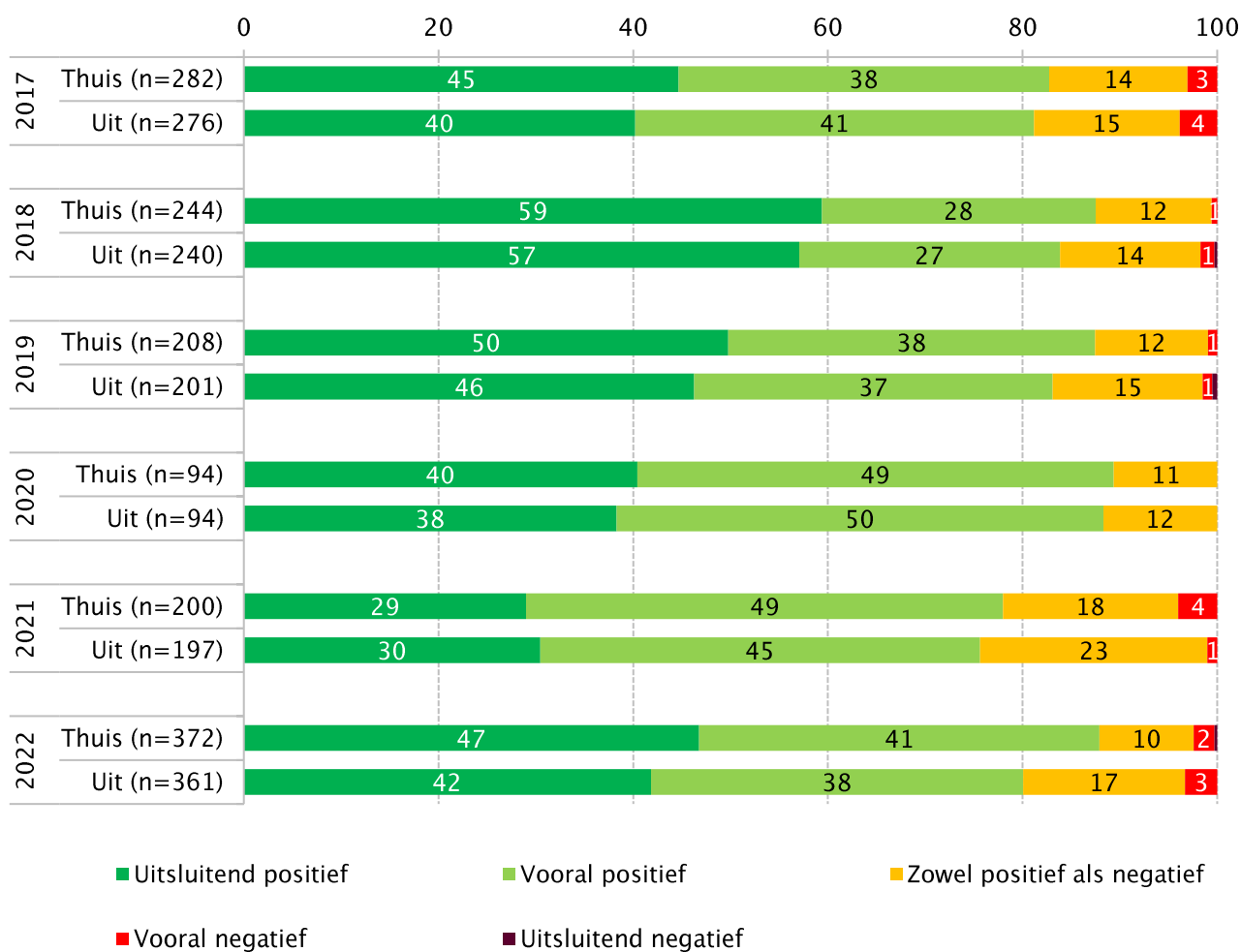
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017–2022 (observatieonderzoek).

Tabel B1.5 Sporten gecategoriseerd als overige sporten over de tijd (in procenten)¹



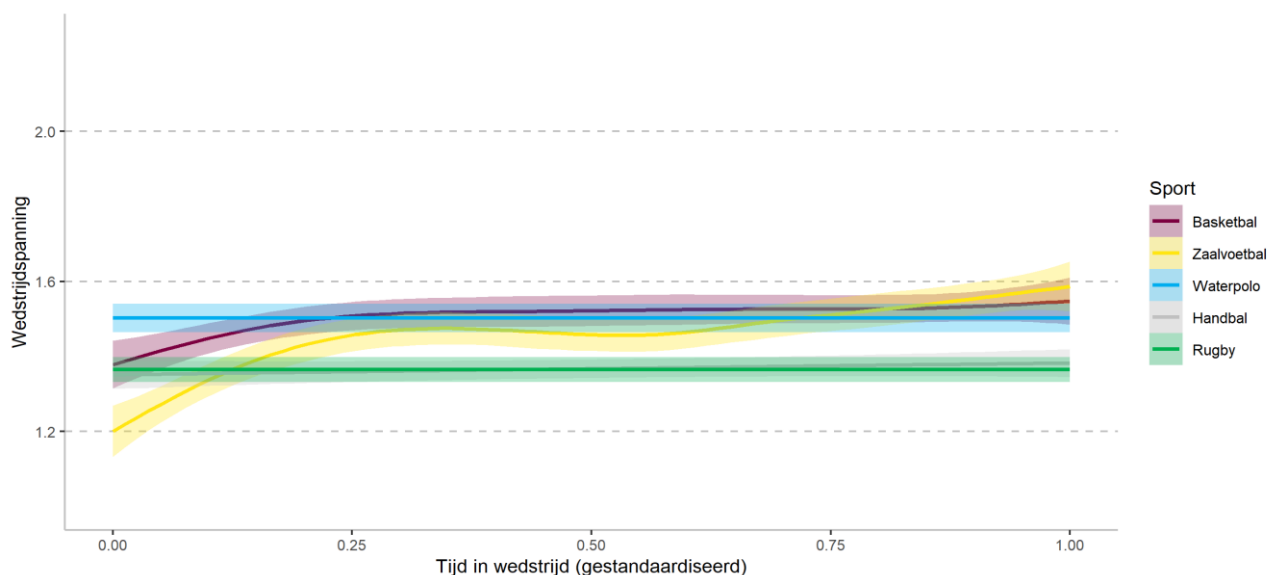
Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).

Figuur B1.6 Beoordeeld gedrag van begeleiding thuis- en uitteams over de gehele wedstrijd, in de periode 2017-2022 (in procenten)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).

Figuur B1.7 Gemiddelde ontwikkeling wedstrijdspanning naar sporttak in de periode 2017-2022 (95% betrouwbaarheidsinterval, n=1.623)



Bron: Mulier Instituut, SportklimaatApp, 2017-2022 (observatieonderzoek).



Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl